

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики
(інститут)

Електротехнічний факультет
(факультет)

Кафедра перекладу
(повна назва)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню _____

(бакалавра, спеціаліста, магістра)

Студента Іванова О.С. _____
(ПІБ)

Академічної групи 035м-20з-1 _____
(шифр)

спеціальності 035 Філологія _____
(код і назва спеціальності)

спеціалізації¹ _____

за освітньо-професійною програмою _____
(офіційна назва)

на тему «Граматичні трансформації при перекладі науково-технічних текстів з
англійської на українську мову» _____
(назва за наказом ректора)

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Л.В. Бердник			
розділів:				
Рецензент	О.Ю.Нестерова			
Нормоконтролер	С.В. Короткова			

Дніпро
2022

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри

перекладу

(повна назва)

(підпис)

Введенська Т.Ю
(прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня _____
(бакалавра, спеціаліста, магістра)

студенту _____ Іванова О.С. _____ академічної групи _____ 035м-20з-1 _____
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності _____

спеціалізації¹ _____
за освітньо-професійною програмою _____
(офіційна назва)

на тему «Граматичні трансформації при перекладі науково-технічних текстів з англійської на українську мову»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____ № _____

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	Перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності перекладу	
Розділ 2	Аналіз використання граматичних трансформацій на матеріалі науково-технічних текстів	

Завдання видано _____ Л.В. Бердник. _____
(підпис керівника) (прізвище, ініціали)

Дата видачі _____

Дата подання до екзаменаційної комісії _____

Прийнято до виконання _____ Іванова О.С. _____
(підпис студента) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	
I. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності перекладу....	
1.1. Сутність поняття перекладацької трансформації.....	
1.2. Характеристика граматичних трансформацій.....	
1.3. Компресія та декомпресія при перекладі.....	
Висновки до I розділу.....	
II. Аналіз граматичних трансформацій на матеріалі науково-технічних текстів....	
2.1. Особливості наукового стилю.....	
2.2. Декомпресія при перекладі інфінітивних комплексів.....	
2.3. Аналіз перекладацьких граматичних трансформацій.....	
Висновки до II розділу.....	
ВИСНОВКИ.....	
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	

ВСТУП

Об'єктом дослідження дипломної роботи є перекладацькі трансформації, що застосовуються при перекладі з англійської мови на українську. **Предметом** дослідження є граматичні трансформації при перекладі науково-технічних текстів з англійської на українську мову.

Дослідження граматичних трансформацій є **актуальним** в сучасному перекладознавстві та потребує спеціального розгляду. Актуальність даної роботи зумовлена **метою** вивчення видів перекладацьких граматичних трансформацій, що сприятиме подальшому розвитку навичок застосування граматичних трансформації задля досягнення адекватності перекладу науково-технічних текстів з англійської мови на українську. Наступні **завдання** потребують вирішення:

- 1) дати цілісну інтерпретацію поняття перекладацької трансформації;
- 2) виокремити та проаналізувати основні види граматичних трансформацій;
- 3) розглянути причини, що викликають граматичні трансформації, зокрема декомпресію;
- 4) виявити та проаналізувати приклади застосування граматичних трансформацій, зокрема декомпресію, при перекладі з англійської на українську мову

Методи дослідження представлені пошуковим аналізом літератури вітчизняних та іноземних дослідників, а також процедурою порівняльного аналізу речень з науково-технічних текстів в англійській мові з тотожними їм за змістом перекладними відповідниками в українській мові.

Теоретична значимість роботи вбачається в подальшому загальному розширенні питання вивчення проблеми адекватності перекладу з англійської на українську мову.

Практична цінність роботи полягає в набутті навичок застосування граматичних трансформацій при перекладі науково-технічних текстів з

англійської мови на українську. Матеріали дослідження можуть використовуватися при розробці навчальних і методичних посібників з теорії перекладу, загального мовознавства, інтерпретації наукового тексту і реферування, а також впроваджуватися в лекційні курси з названих дисциплін.

Структура включає Вступ, Розділи I, II, Висновки, Список використаної літератури.

Апробація роботи. Основні практичні результати роботи викладено в тезах "Types of transformations employed in the translation process" на студентській конференції "Євромови 2021. Інновації та розвиток" (Дніпро, НТУ «ДП», 2021).

РОЗДІЛ I. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності перекладу

1.1. Сутність поняття перекладацької трансформації

Термін «трансформація» використовується в багатьох галузях мовознавства. Для повного визначення терміна «трансформація» необхідно звернутися до різних словників. Так, наприклад, словник лінгвістичних термінів за редакцією О. С. Ахманова містить таке визначення: «Трансформація (від англ. transformation):

1) один з методів породження вторинних мовних структур, що складається в закономірну зміну основних моделей (або ядерних структур);

2) символічно виражені морфо-синтаксичні відповідності між подібними реченнями і фразами, які виявляються в даному корпусі» [16, 139].

У словнику коротких лінгвістичних термінів під редакцією Н.В. Васильєвої термін «трансформація» розглядається як синтаксичне перетворення, тобто трансформація - це всяка зміна у формальній структурі вихідного (базового) речення або в її наповненні, що веде до появи похідного речення, синонімічного базисного в тому відношенні, що обидва вони описують одну й ту ж ситуацію [4, 92].

У лінгвістичному енциклопедичному словнику під редакцією В. Н. Ярцевої йдеться, що трансформаціями є перетворення, за допомогою якого з простих синтаксичних структур виводяться більш складні [9, 160].

Незважаючи на відносно молодий вік теорії перекладу або перекладознавства як науки, в даний час існує безліч робіт, присвячених перекладацьким трансформаціям. І це не дивно, оскільки даний аспект є одним з центральних, і знання його теоретичних основ надзвичайно важливо в роботі будь-якого перекладача.

Однак слід зазначити, що фахівці в області теорії перекладу до сих пір і не прийшли до спільної думки щодо самої суті поняття трансформації в перекладі.

В першу чергу важливо уточнити зміст, вкладений в поняття "перекладацька трансформація". Існують визначення, запропоновані Л. С. Бархударовим, Р. К. Міньяр-Белоручевим, Я. І. Рецкером, А. Д. Швейцером, В. Е. Щетінкіним, Л. К. Латишевим, В. Н. Комісаровим, В. Г. Гаком і іншими. Однак основним прийнято вважати визначення Л. С. Бархударова, оскільки воно найбільш точно відображає сутність питання. В цілому, виходячи з визначень, робимо висновок, що перекладацькі трансформації - це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевиразу сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента.

Таким чином, поняття «трансформація» в теорії перекладу трактується інакше, ніж в різних розділах мовознавства. Основною відмінною рисою перекладацької трансформації є її міжмовний характер, а також її цілеспрямованість на досягнення адекватності перекладу.

Існує безліч різних точок зору, проте більшість лінгвістів поділяють думку, що всі перекладацькі трансформації поділяються на лексичні, граматичні та змішані (або комплексні).

Розглянемо класифікації перекладацьких трансформацій, пропоновані різними вченими.

А. М. Фітерман і Т. Р. Левицька виділяють три типи перекладацьких трансформацій:

- Граматичні трансформації. Сюди відносяться такі прийоми: перестановки, опущення і додавання, перебудови і заміни речень.
- Стилістичні трансформації. До даної категорії можна віднести такі прийоми, як синонімічні заміни і описовий переклад, компенсація та інші види замінів.

- Лексичні трансформації. Тут потрібно говорити про заміну і додавання, конкретизацію і генералізацію речення, а також про опускання [11, 115].

Наступний вчений, А.Д.Швейцер, пропонує ділити трансформації на чотири групи:

- трансформації на компонентному рівні семантичної валентності, що мають на увазі застосування різного роду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші.

- Трансформації на прагматичному рівні полягають в наступних прийомах: перекладацькі компенсації, заміна тих чи інших стилістичних засобів іншими, заміна алюзій (реалій) на аналогічні, а також перекладацькі компенсації.

- Трансформації, що здійснюються на референціальному рівні, - це конкретизація (або гіпонімічна трансформація), генералізація (гіперонімічна трансформація), заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація), а також переклад з допомогою реметафоризації (синекдохічна трансформація), метонімічні трансформації, реметафоризації (заміни однієї метафори іншою), деметафоризації (заміни метафори її антиподом - неметафорою). Сюди ж належить та чи інша комбінація названих трансформацій і трансформації комплексні (наприклад, конверсивні).

- Трансформації на рівні стилістичному - компресія і розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання [21, 48].

Я.І.Рецкер, навпаки, називає лише два типи трансформацій. Цей лінгвіст каже про такі прийоми їх втілення, як:

- Граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення.

- Лексичні трансформації, які полягають в конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічного перекладу, компенсації втрат, що

виникають в процесі перекладу, а також в смисловому розвитку і цілісному перетворенні [12, 109].

Аналіз названих лінгвістичних поглядів дозволяє зробити такий висновок: кожен із названих вчених (як практиків, так і теоретиків) має свою точку зору з питання трансформацій. Наприклад, три види вбачають А. М. Фітерман і Т. Р. Левицька - стилістичні, граматичні, лексичні трансформації. Лінгвіст А.Д. Швейцер веде розмову не про види, а про рівні, що дозволяють скористатися прийомами трансформації. При цьому він вважає, що на стилістичному рівні можуть мати місце як граматичні, так і лексичні трансформації. Тобто на одному рівні можуть мати місце різні види трансформацій.

Однак всі дослідники демонструють однаковий набір прийомів реалізації трансформацій перекладацького плану. Так, різноманітні заміни - граматичні, реалій і ін., генералізація і компенсація зустрічаються у всіх роботах. Якщо простежити за цим по конкретних прикладах, то стає очевидно, що Я. І. Рецкер, А. М. Фітерман, Т. Р. Левицька відносять прийоми конкретизації і генералізації до лексичного різновиду трансформацій. А.Д. Швейцер дає поняттям інші назви - гіпонімічна і гіперонімічна трансформації - і позначає, що їх рівнем є референціальний. Ми ж вважаємо, що це явища лексичної трансформації. А. М. Фітерман і Т. Р. Левицька відносять прийом компенсації до стилістичного різновиду, Я. І. Рецкер - до лексичного, а А.Д. Швейцер - до прагматичного рівня.

Прийом граматичної заміни - це граматичний різновид трансформацій (по Я. І. Рецкеру, Т. Р. Левицькій, Т. Р. Фітерман). Однак А. Д. Швейцер називає в даному випадку компонентний рівень.

Названі розбіжності є сусідами з явними подібностями всіх перерахованих концепцій. Так, всі лінгвісти заявляють про те, що розподіл трансформацій на типи і види - це умовність. Пов'язано це з тим, що деякі трансформації практично

не зустрічаються поза поєднанням з іншими трансформаціями, тобто не в чистому вигляді. Саме цей момент ріднить дані класифікації.

Але існують і інші точки зору. Наприклад, Р. К. Міньяр-Белоручев називав три види трансформацій - лексичні, граматичні, семантичні. До першого виду відносив прийоми генералізації і конкретизації; до другого - пасивізації, заміну частин мови і членів речення, об'єднання речень або їх членування; до третього - метафоричні, синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад та прийом компенсації [10, 85].

Концепція В. Н. Комісарова зводиться до таких видів трансформацій, як лексична і граматична, а також комплексна. Говорячи про лексичні трансформації, він називає транслітерацію, перекладацьке транскрибування, калькування, деякі лексико-семантичні заміни, наприклад, модуляцію, конкретизацію і генералізацію. Як граматичні трансформації виступають дослівний переклад (або синтаксичне уподібнення), граматичні заміни (заміни членів речення, форм слова, частин мови) і членування речення. Комплексні трансформації також можна назвати лексико-граматичними. Сюди відносяться експлікація (по-іншому, описовий переклад), антонімічний переклад та компенсація.

Відомий лінгвіст Л. С. Бархударов, називав чотири типи перетворень (трансформацій), що мають місце в ході роботи над перекладом. Це перестановки, заміни, опущення і додавання.

Прийоми, використовувані при перестановці, - це зміна порядку розташування компонентів складного речення, а також зміна місця слів і словосполучень. До прийомів заміни Л. С. Бархударов відніс компенсацію, синтаксичні заміни в структурі складного речення, заміну частин мови, компонентів речення і словоформ, конкретизацію і генералізацію, членування і об'єднання речення, заміну причини наслідком (і навпаки), антонімічний переклад [3, 70]. Опущення і додавання мають відповідні типи трансформацій - опущення і додавання.

Ми переконалися, що Р. К. Міньяр-Белоручев ділить перекладацькі трансформації на три типи - семантичні, граматичні та лексичні - в залежності від того, який план початкового тексту слід перевести: формальний (зовнішній) або семантичний (смісловий). Характер елементів вихідної мови, на думку В.Н.Комісарова, дозволяє розділити трансформації також на три види: граматичні, лексичні та лексико-граматичні (комплексні).

Автори спільної праці, А.Б.Шевнін і Н.П.Серов, у своїй класифікації виділяють два основних типи перекладацьких перетворень:

- лексичні трансформації, до яких вони відносять такі способи як, компенсація, антонімічний переклад, конкретизація, заміна причини наслідком і генералізація.
- граматичні трансформації, до яких вони відносять опущення, перестановки, додавання і транспозиції.

На відміну від них, Л.К. Латишев виділяє шість типів перекладацьких перетворень:

- Лексичні перетворення. До даного типу вчений відносить заміни лексем синонімами, залежними від контексту.
- Стилїстичні перетворення. В даному випадку відбувається трансформація стилїстичного забарвлення слова, що піддається перекладу.
- Морфологічні перетворення. Так само як перетворення однієї частини мови в іншу або заміна її декількома частинами мови.
- Синтаксичні перетворення. До них дослідник відносить трансформацію синтаксичних конструкцій (слів, словосполучень і речень), зміна типу підрядних речень, зміна типу синтаксичного зв'язку, трансформацію речень в словосполучення і перестановку придаткових частин в складнопідрядних і складносурядних реченнях.
- Семантичні трансформації. У підручниках і монографіях з теорії перекладу це явище також іменується як «смісловий розвиток». У цю графу Л. К. Латишев вписує заміни деталей-ознак.

- Трансформації змішаного виду - це конверсна трансформація і антонімічний переклад, за Л. К. Латисевим [8, 168].

Після розгляду точок зору різних дослідників - вітчизняних і закордонних - можна дійти такого висновку: автори мають єдиний погляд на виділення деяких типів перекладацьких трансформацій. Увага лексичним трансформаціям найбільше приділяють В. Е. Щетінкін, Л. К. Латішев, А. Б. Шевнін, Н. П. Серов. Граматичні трансформації мають місце в роботах і дослідженнях Н. П. Серова, В. Е. Щетинкина і А. Б. Шевніна.

Слід зазначити, що сучасні роботи з питання перекладацьких трансформацій і теорії та практики перекладу в цілому, наприклад роботи таких авторів, як Ю. П. Солодуб, А. А. Тіхонов, А. А. Утробіна і інші, в основному спираються на викладені вище концепції класифікації видів перекладацьких трансформацій.

Поняття прийому перекладу представлено в перших роботах Я.І. Рецкер [Рецкер 1948]. Я. І. Рецкер говорить про три прийоми, які отримують найменування: еквіваленти, аналоги і адекватні заміни. Останні прийоми оцінюються автором як найбільш важливі. Термін "адекватна заміна", використовується Я.І. Рецкер також в роботі "Про закономірні відповідності при перекладі на рідну мову", [Рецкер 1950]. Тут поряд з еквівалентними відповідниками (раннє іменувалися "еквіваленти") і варіантними відповідниками (раннє іменувалися "аналоги"), згадуються так звані адекватні перекладацькі заміни як базові категорії теорії закономірних відповідностей. У посібнику з теорії перекладу [Рецкер 1 956], термін "адекватна заміна" отримав найменування "контекстуальна заміна", проте, в роботі "Курс лекцій з теорії перекладу" [Бархударов, Рецкер 1968] замість терміна "адекватна / контекстуальна заміна" вже був висунутий термін "перекладацька трансформація". Проблемні аспекти перекладацьких трансформацій неодноразово піддавалися аналізу з боку великого числа лінгвістів перекладознавців.

Разом з тим, звертає на себе увагу та обставина, що представники комунікативно-діяльнісної онтології перекладу: [Seleskovitch 1978; Крюков 1988a; Сорокін 1989; Жаркова 1990; Іовенко 1992; Сорокін 2003] займають по даному питанню іншу позицію. О.Н.Крюков в ряді робіт [Крюков 1983, 1987А, 1987Б, 1988Б] висловлює думку про недостатню ефективність критерію міжмовних трансформацій на лексичному і граматичному рівні, говорить про неможливість використання критерію елементарних субстицій при здійсненні перекладу, наприклад, з індонезійської мови на українську, або з української на індонезійську. Неможливість реалізації перекладу зі східних мов за допомогою прийомів традиційно використовуваних в руслі лінгвістичної теорії перекладу, обумовлена, на думку А. Н. Крюкова цілим рядом причин. Перш за все, найбільш важливим фактором тут виступають надзвичайно глибокі відмінності між цими мовами не тільки в області норми і узусу, а й на рівні мовних систем. Великий вплив також надають безліч екстралінгвістичних факторів, головне місце серед яких займають розбіжності в запасах енциклопедичних знань їх носіїв. У таких ситуаціях використання навіть комплексних лексико-граматичних трансформацій при передачі сенсу певного слова, ще не здатне дати бажаного результату.

При перекладі текстів західних мов (в умовах відсутності семантичного і структурного паралелізму) виникає необхідність вже не в трансформаціях, а в здійсненні складного переконструювання всієї структурно-мовної маніфестації висловлювання, яке часто супроводжується внесенням додаткової, яка б пояснила інформації. В результаті таких модифікацій зміні піддається не тільки мовне оформлення висловлювання, а й його смисловий аспект.

Ще однією важливою причиною відходу ряду авторів від принципу виділення і аналізу перекладацьких трансформацій є те, що нерідко при здійсненні перекладу навіть з західно-європейських мов початківці-перекладачі далеко не у всіх ситуаціях можуть дати собі повний звіт у тому, які трансформації ними були застосовані. Причиною тому є та обставина, що багато аналізованих

в лінгвістичному перекладознавстві міжмовних трансформацій мають неоднаковий статус відносно один одного. З точки зору А. Н. Крюкова, "прийоми конкретизації, диференціації, генералізації і т. п. - суть явища об'єктивно-мовного рівня. Про них можна говорити, скоріше, "post factum", тобто після того, як переклад відбувся, і з'явилася можливість зіставляти тексти оригіналу і перекладу "[Крюков 1988б: 47].

Для реалізації перекладу з деяких західних мов в умовах відсутності семантичних і структурних паралелей між ними, вчений пропонує використовувати інтерпретацію [см: Крюков 1987А; Крюков 1987б]. Загалом, і цілому, А. Н. Крюков приходять до висновку про те, "що переклад з східної мови (а, в іншому, і на східну мову) - це не операції над знаками, як він переважно трактується лінгвістичною теорією перекладу, а операції над смислами" [Крюков 1988б: 53].

Що ж стосується смислів, то вони, на думку дослідника, не дані безпосереднього спостереження або сприйняттю перекладача, а специфічним для носіїв цієї мови чином опосередковані набором мовних значень. Використання трансформацій при перекладі з західних мов не полегшує, а скоріше ускладнює роботу перекладача, так як вимагає додаткового постредагування.

Останнім часом інтереси перекладознавців все більше зміщуються в сторону детального вивчення проблемних аспектів лексичних [Петрова 2004] та граматичних [Васильєва 2003; Нурієв 2005] трансформацій. Проведені дослідження в значній мірі дозволяють дати відповіді на багато проблемних питань, пов'язані з виділенням та класифікацією можливих видів лексичних, семантичних, морфологічних і синтаксичних трансформацій, систематизацією мотиваційних чинників, що обумовлюють необхідність їх застосування при перекладі, визначенням частотності використання окремих видів трансформацій при перекладі текстів різної жанрово-стилістичної спрямованості та ін. Між тим, при вивченні перекладацьких трансформацій, зокрема, трансформацій

лексичного і граматичного рівня, аналізу піддається не форма в цілому, а її певна складова частина, - та, яка піддається зміні при перекладі [10].

Принцип мотивованості міжмовних трансформацій має особливе значення не тільки для теорії, але і для практики перекладу. Він є ефективним засобом в боротьбі проти перекладацьких вольностей. Відповідно до цього принципу, перекладач повинен обґрунтувати мотиви трансформацій, здійснюваних на різних рівнях мовної форми. У тих випадках, коли перекладач не може дати пояснення причини прийнятого ним рішення на модифікацію, такий варіант перекладу відхиляється, а замість нього приймається інший. Протягом довгого періоду розвитку лінгвістичної теорії перекладу вирішення питання про визначення нових мотиваційних чинників і систематизації існуючих є однією з його важливих завдань. В науці виділяють велику кількість факторів, які поділяють на лінгвістичні та екстралінгвістичні [Латишев 1983б; Пешкова 1986; Nord 1988; Hlebec 1989; Карабанова 2000; Bassnett-McGuire 2000].

На думку ряду дослідників [Рецкер 1974; Catford 1965], основною причиною застосування міжмовних трансформацій є відмінності в системах контактних при перекладі мов. Даний мотиваційний фактор розглядався в якості центрального ще на ранньому етапі розвитку перекладознавства [Федоров 1953; Рецкер 1956]. Міжмовні розбіжності системного порядку поділяють на повні та часткові.

Ігнорування розбіжностей на рівні системи, механічне копіювання граматичних і лексичних особливостей іноземної мови в ПТ є буквальним перекладом, який порушує норму перекладаймої мови, його узус і стиль, призводить до викривлення змісту. Наступним чинником, що викликає необхідність здійснювати відступу від аспекту мовного вираження оригіналу, є відмінність норм ВМ і ПМ. У перекладознавстві мовну норму часто розглядають як "своєрідний фільтр, який або пропускає, або затримує те, що виробляє мовна система" [Латишев 1988: 105], [дану точку зору також поділяє: Карабанова 2000: 29].

Подолання нормативних відмінностей носить менш обов'язковий характер, ніж подолання відмінностей на рівні системи. При перекладі юридичних або науково-технічних документів з метою більш точної передачі сенсу ІТ, перекладач зрідка може здійснювати незначні відступи від норми перекладаймої мови. Слід, однак, мати на увазі, що подібні дії є абсолютно неприпустимими при перекладі публіцистичних текстів і текстів художньої літератури. Також як ігнорування системних відмінностей, часте порушення норми ПМ може призвести до спотворення змісту і виникнення труднощів при його сприйнятті. Нерідко порушення норми створює враження про неправильність і неприродність мови, викликає сумніви в компетентності перекладача [32].

Аналіз і систематизація факторів, що викликають необхідність застосування трансформацій, є однією з розроблюваних проблем лінгвоперекладу. Важко, однак, погодитися з тим, що вивчення цієї проблеми можна назвати вичерпним. Звертає на себе увагу та обставина, що вивчені в науці фактори є різними типами розбіжностей між ВМ і ПМ. З цієї точки зору, дані фактори правомірно визначити як чинники, що носять негативний характер.

Розбіжності в лінгвістичному і екстралінгвістичному плані змушують перекладача здійснювати відмову від використання в ІТ засобів ПМ, еквівалентних засобів вираження ІТ. Вони обумовлюють вибір тих мовних засобів, які відрізняються від способів мовної маніфестації смислового змісту оригіналу. Безумовно, здійснення модифікацій на різних рівнях мовної форми вимагає від перекладача обґрунтування їх мотивів. Знання і вміле визначення причин перекладацьких модифікацій є ефективним засобом в боротьбі проти перекладацького свавілля [Латишев 1983б; Карабанова 2000].

Багато перекладознавців вважають, що більшість трансформацій використовуються інтуїтивно, оскільки тривалі міркування щодо того, чим обумовлена кожна модифікація, уповільнює процес реалізації перекладу. Погляд, при невеликій кількості трансформацій існує можливість пояснити їхні

мотиви, однак при численних, комплексних перетвореннях обґрунтування мотивів є надзвичайно складним завданням. Складність обґрунтування також полягає в тому, що мотиваційні чинники, в основі яких закладені міжмовні відмінності, в чистому вигляді зустрічаються рідко.

У руслі лінгвоперекладознавства питання про розуміння перекладачем іншомовного тексту вперше було поставлене А.В. Федоровим. "Процес переведення", пише А. В. Федоров, "як би він швидко ні відбувався в окремих, особливо сприятливих просто легких випадках, неминуче розпадається на два етапи. Щоб перевести, необхідно, перш за все, зрозуміти, точно уточнити, витлумачити самому собі перекладене, подумки проаналізувати оригінал, критично оцінити його. Далі, щоб перевести, необхідно знайти відповідні засоби вираження в ПМ (слова, словосполучення, граматичні форми)" [Федоров +1953: 17].

1.2. Характеристика граматичних трансформацій

Перші вчені, які займалися вирішенням питання про взаємодію перекладу і мови - А. В. Федоров [Федоров 1953] і Я. І. Рецкер [Рецкер 1950], висунули положення згідно з яким, критерієм відповідності різномовних мовних творів, є "вичерпна передача змісту тексту оригіналу в тексті перекладу рівноцінними засобами іншої мови" [Федоров 1958: 129-130]. Згідно їх [Федоров 1953] [Рецкер 1950] думки, такий переклад повинен визначатися як адекватний або повноцінний.

"Зміст оригіналу", зазначає А.В.Федоров, "існує не сам по собі, а тільки в єдності з формою, з мовними засобами, в яких воно втілено, і воно може бути передано при перекладі тільки за допомогою мовних засобів (а не за допомогою фарб, ліній, музичних інструментів або природних звуків і т. д.)" [Федоров тисяча дев'ятсот п'ятьдесят вісім: 12].

Спочатку метою переведення вважається встановлення максимально можливої смислової тотожності між ІТ і ПТ (між складовими тексту

висловлюваннями). Досягнення цієї мети здійснюється різними шляхами, за допомогою різних прийомів. "Серед проблем перекладознавчих наук проблематиці перекладацького прийому на сьогоднішній день приділяється найбільша увага" [Латишев 1983б: 333].

Деякі дослідники вважають, що досягнення максимальної смислової тотожності між різномовними текстами можливо тільки при дотриманні певної міри структурної подібності між ІТ і ПТ, включаючи синтаксичний рівень [Швейцер 1988; Васильєва 2002]. У спеціалізованій літературі вже неодноразово зазначалося, що перекладацькі трансформації часто призводять до смислових втрат в процесі перекладу, в результаті чого, в тексті перекладу передається лише якась певна частина змісту тексту оригіналу. З цієї точки зору перекладознавців часто виражається необхідність, крім обов'язкового збереження смислового інваріанта мовного твору оригіналу, зберігати його лексичне і граматичне оформлення. В.Н. Комісарів з даного питання пише наступне: "Збереження поверхневої структури дозволяє зберегти загальну синтаксичну організацію і забезпечує відносний формальний паралелізм еквівалентних текстів, який є однією зі сторін комунікативної рівноцінності оригіналу і перекладу" [Комісарів 1980: 90-92].

Використання синтаксично рівнозначних засобів часто спостерігається при перекладі текстів державних або міжнародних документів, де переклад зазвичай дорівнює статусу оригіналу. Проблему вибору мовної форми далеко не завжди можна розглядати як чисту випадковість. Деякі вчені вказують на численні випадки перенесення синтаксичних структур з однієї мови в іншу. "Прагнення до збереження синтаксичного малюнка оригіналу", пише Я.І. Рецкер, "часто спостерігається при перекладі художніх творів, зокрема при перекладі тих, які представляють додаткові проблеми для перекладача творів зі стилістично ускладненим синтаксисом таких письменників як Ч.Діккенс або Г.Джеймс - авторів 19 століття, Хемінгуей і Фолкнер - 20 століття" [Рецкер 1974: Додати 77].

"Вибір синтаксичних структур", підкреслює А.В.Федоров, "у деяких авторів не випадковий (використання коротких фраз у Хемінгуея або довгих складних періодів у Фолкнера), він відображає стиль автора, створює динаміку, експресію опису, і зміна авторського синтаксису в перекладі, мабуть небажана, однак вона може мати місце при вирішенні інших перекладацьких завдань" [Федоров 1983: 336].

В цілому, в тій чи іншій мірі тенденція до паралелізму синтаксичних структур ПТ та ІТ характерна для деяких видів перекладу, і там, де це можливо, перекладач прагне передати значення іноземних мов аналогічними граматичними і лексичними засобами мови ПМ. Фактор мовної форми повинен враховуватися як необхідна точка відліку в аналізі та оцінці фактів перекладу. Протягом тривалого періоду розвитку лінгвістичного перекладознавства інтереси вчених більшою мірою зосереджуються на дослідженні проблемних аспектів модифікованих прийомів перекладу [Wotjak 1982; Комісарів 1990; Гак 1998; Bassnett-McGuire 2000; Алімов 2005; Гарбовський 2007]. Вивчення їх природи і суті є однією з найважливіших задач науки.

Говорячи про перекладацькі трансформації, необхідно відзначити ту обставину, що історію появи терміна "перекладацькі (міжмовні) трансформації" в літературі з перекладу простежити вкрай складно. Багато дослідників дотримуються точки зору, згідно з якою цей термін був запозичений теорією перекладу з генеративної граматики [Нешумаєв 1990: 45; Карабанова 2000: 70; Горохова 2004: Додати 31].

Необхідність застосування спеціальних прийомів при реалізації перекладу особливо відзначалася в ранніх працях А. В. Федорова. Так, в роботі "Про художній переклад" [см: Федоров 1941: 36] А. В. Федоров звертав увагу на те, що "можливість відтворити синтаксичний лад оригіналу без порушення вимог тієї мови, якою робиться переклад, завжди є винятком, а не правилом. Такі речення, в межах яких вдається зберегти і число слів, і порядок слів та граматичні

форми, і характер синтаксичного зв'язку між ними, виявляється по суті рідкістю: іноді на цілу сторінку доводиться одне подібне речення "[Федоров 1941: 54].

Звичайно, А. В. Федоров фіксує випадки перестановок (перегрупувань) слів всередині речення, заміни морфологічного (категорії числа і часу) і синтаксичного (наприклад, заміни, що підлягає обставиною або зміни порядку слів) плану, додавання необхідних і опущення надлишкових слів, проводить аналіз мотиваційних чинників, що обумовлюють необхідність їх застосування.

Відсутність в системі мови явищ, які не мають прямих, однозначних відповідностей з системою іноземної мови, не означає неможливості переведення. Відомо, що в перекладеному тексті сенс може бути представлений мовними засобами, що відрізняються за значенням від виражених його форм в тексті оригіналу. Семантично надлишкові слова можуть при перекладі опускатися, а необхідні, навпаки додаватися. Також можливі різні перестановки слів. Цілком очевидно, що в таких випадках втрати деяких частин при замінах, поповненнях, опущеннях знаків, не порушують змісту як цілого. Наприклад:

(1). 1) Грузинські війська в п'ятницю 2) рано вранці зайняли 3) три 4) південноосетинських села - Дідмуха, Мугуті і Дменісі, повідомив грузинський телеканал "Руставі-2".

(1). In the Friday morning 1) georgian troops has occupied the towns 4) in South Osetia: Didmukha, Muguti and Dmenisi - announced the georgian channel "Rustavi-2".

При передачі смислового аспекту вихідного висловлювання виникла необхідність застосувати ряд трансформацій. Перекладач здійснює: перестановку 1) ("Грузинські війська в п'ятницю" ... - ("In the Friday morning 1) georgian troops" ...), опущення прислівники 2) ("рано") і числівника 3) ("три"), а також граматичну трансформацію ("... 4) південноосетинських села ...") 4) ("in South Osetia"), яку можна розуміти як заміну визначення обставиною, так і заміну прикметника іменником.

З наведеного прикладу видно, що трансформації зачіпають рівень мовного вираження висловлювання. Рівень змісту при перекладі залишається незмінним.

На підставі викладеного стає очевидним, що завданням перекладача є створення мовного твору, який має відповідати за своїм смисловим змістом і стилістичним функціям оригіналу. При цьому, формування перекладного тексту як єдиного цілого здійснюється послідовно, шляхом вибору необхідних засобів вираження. Будь-який вибір засобів вираження на мовному рівні розглядається прихильниками лінгвістичного підходу як прийоми перекладу [Рецкер одна тисячі дев'ясот сорок вісім: 36-50, Рецкер 1950: 157-183].

З позицій лінгвістичного підходу повним еквівалентом може вважатися постійний рівнозначний відповідник, який потенційно не залежить від контексту. У тих випадках, коли мовні форми еквівалентні за лексичним значенням, мова йде про використання лексичних еквівалентних відповідників. Якщо рівнозначність форм ВМ і ПМ встановлюється на граматичному рівні, переклад виконаний за допомогою відповідностей граматичного порядку. Як лексичні еквіваленти можуть виступати терміни різних галузей науки (хімії, радіотехніки, астрономії, медицини), власні імена, географічні назви. Еквівалентами граматичного рівня можуть бути рівні за значенням частини мови, члени речення та синтаксичні конструкції [Рецкер +1948: 37, 42, 43; Рецкер 1950: 159-164].

Характерною особливістю прийомів в такому розумінні є те, що їх застосування в більшій мірі залежить від знання великої сукупності рівнозначних елементів ВМ і ПМ, з опорою на нормативний досвід мов. Контекст грає тут менш значиму роль. Знання тотожних міжмовних відповідностей дозволяє свідомо використовувати готові способи структурно-мовного уявлення смислового змісту, не вступаючи в суперечність з нормами мови перекладу.

Наступний приклад: (1). 1) *Перш за все*, 2) *я хочу* 3) *подякувати* 3) *президенту* 4) *за* 5) *запрошення* 6) *відвідати* 7) *Білий Дім*.

(1). 1) *Foremost*, 2) *I'd like* 3) *to thank* 4) *the president* 4) *for* 5) *the invitation* 6) *to visit* 7) *the White House*.

Очевидно, що при перекладі іншомовного висловлювання перекладач досягає повної смислової тотожності шляхом відтворення його мовного оформлення в висловлюванні на ПМ. У даній ситуації текст перекладу і за змістом, і за формою максимально близький дотексту оригіналу. Втім, здійснення перекладу шляхом підстановок рівнозначних мовних форм можливо в дуже рідкісних випадках. Неможливість частого застосування мовних еквівалентів обумовлено глибокими відмінностями в області лексики, граматики і стилю контактних при перекладі мов. Невмілий, прямолінійний пошук еквівалентних засобів вираження призводить до буквализму, прояв якого можливий як на лексичному, так і на граматичному рівні [12].

Тобто, при відсутності можливості реалізації перекладу шляхом підстановок еквівалентних мовних форм, виникає необхідність застосування інших прийомів. Суть їх полягає в тому, що передача змісту ІТ здійснюється за допомогою підбору форм ПМ, що відрізняються за значенням від форм іноземних мов. Стає очевидним той факт, що на шляху до досягнення адекватного перекладу відбувається відступ від форми мови оригіналу. Залежно від перекладацької ситуації, ступінь віддалення від форми буває різною [32].

У тих випадках, коли явища іноземної мови в перекладній мові відповідає ряду явищ, що володіють близьким значенням, перекладач наділений правом вибору найбільш придатної форми з числа наявних. У таких випадках використовуються прийоми перекладу, іменовані аналогами. Подібно до еквівалентів, аналоги підрозділяються на лексичні і граматичні [17].

До аналогів граматичного рівня відносяться граматичні конструкції, що відрізняються від конструкцій мови оригіналу в формально-граматичному плані, але співпадаючі з ними по виразній спрямованості, тобто експресивній динаміці.

Вибір аналога, зокрема, лексичного, безпосередньо залежить від контексту. Прийнято поділяти контекст на вузький і широкий [Федоров 1958: 182].

Під вузьким контекстом розуміють речення. До ширшого контексту відносять: абзац, кілька абзаців, розділ, мовленнєвий твір в цілому.

Роберт Х. Пфайффер розглядає на прикладах ті ситуації перекладу, в яких перекладач (мовний посередник) здійснює різні зміни мовної форми (відступу від лексико-граматичного оформлення висловлювання оригіналу) для повторення форми дискурсивної. (1). *As a rabbi, I found 1) religiously 3) irrelevant the question of whether events described in the Bible represent 2) historical fact. (1). Як рабин, я вважаю, що 1) з релігійної точки зору питання про те, 2) чи мали місце в історії події, описані в Біблії, не має 3) принципового значення.*

Очевидно, що буквальний переклад оригіналу в даній ситуації суперечить нормі мови перекладу, тому для досягнення дискурсивної еквівалентності між різномовними висловлюваннями, перекладач здійснює ряд граматичних трансформацій. В результаті першої модифікації прислівник 1) ("religiously") замінено іменником 1) ("з релігійної точки зору"). Друга міжмовна трансформація зачіпає синтаксичний рівень: член речення 2) ("historical fact") замінюється підрядним 2) ("чи мали місце в історії"). Нарешті, в третьому випадку ми спостерігаємо заміну прикметника 3) ("irrelevant") іменником 3) ("принципового значення").

Проведений аналіз показує, що структурно-мовне уявлення перекладеного висловлювання піддалося неглибоким трансформацій, які зачіпають лише граматичний рівень форми. Незважаючи на зміни в аспекті мовного вираження, дискурсивна форма висловлювання на ПМ є еквівалентною формою висловлювання на ІМ. Тема-рематичний порядок також залишається незмінним. Для нас принципове значення має те, що рема висловлювання не змінюється ("irrelevant") = ("не має / принципового значення"), хоча позиційно ми спостерігаємо перенесення реми з середини в кінцеву позицію в

висловлюванні. Втім, очевидно, що позиційне зміщення реми здійснено виключно в цілях збереження смислової тотожності, того ж смислового завдання висловлювання. Принцип трансляції смислового і виразного завдання в масштабі висловлювання, таким чином, дотримується перекладачем цілком задовільно.

Проаналізуємо ще один приклад, в якому представлені складні модифікації структурно-мовної маніфестації висловлювання: (1). 1) 2) *Its* 3) *borders* 4) *are back to* 5) *where they started under Peter the Great.* (1). 1) 2) *Росія* 4) *повернулася* 3) *в межі* 6) *часів Петра Великого.*

Перш за все, заміні піддається тип синтаксичної конструкції: складне речення у висловлюванні на ІМ стає простим реченням в висловлюванні на ПМ. Далі здійснюється ряд комплексних трансформацій. Займенник 2) ("*Its*") замінено іменником 2) ("*Росія*"). Функція підлягає залишилася незмінною. Іменник ("*borders*") в перекладному висловлюванні, навпаки, залишилося іменником ("*в межі*"), проте синтаксична функція членів пропозиції змінилася: підмет 3) (*borders*) стало обставиною місця 3) ("*в межі*"). Наступною трансформацією є заміна форми пасивного стану 4) ("*are back*") дійсним 4) ("*повернулася*"). При цьому здійснюється його перестановка в реченні до іменника ("*в межі*"). Після морфологічних і синтаксичних замін опущення піддається обставина місця 5) ("*where they started*"), а також прийменник 5) ("*under*"), і додається іменник 6) ("*часів*").

На рівні граматичних систем ВМ і ПМ повні відмінності характеризуються наявністю граматичних явищ в одній мові, при повному їх відсутності в іншому. Так, в англійській мові, мові аналітичного ладу, широко використовуються конструкції і комплекси з інфінітивом, абсолютні номінативні конструкції, герундій, каузативні конструкції та ін. [Левицька, Фитерман 1973 1976].

На відміну від повних, часткові відмінності між мовою оригіналу та мовою перекладу формують так звані часткові розбіжності в перекладі, які характеризуються наявністю в ВМ і ПМ граматичних явищ, що відрізняються, в сфері значення або вживання. До даної категорії доцільно віднести такі явища як

розбіжність категорій числа, часткова розбіжність у формах пасивної конструкції, деякі відмінності в вираженні модальності і ін. Такі відмінності викликають необхідність здійснення неглибоких, малопомітних трансформацій. Подолання системних розбіжностей між ВМ і ПМ є першим і, безумовно, необхідним кроком з боку перекладача на шляху до створення ПВ. "Без цього кроку переклад неможливі і нездійсненні всі наступні кроки" [Латишев, Семенов 2007: Додати 110].

Синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) - спосіб перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру приймаючої мови. Цей тип "нульової" трансформації застосовується в тих випадках, коли у вихідній мові і приймаючій мові існують паралельні синтаксичні структури. Синтаксичне уподібнення може призводити до повної відповідності кількості мовних одиниць та порядку їх розташування в оригіналі та перекладі: *I was very young when I wrote my first book* [22, 32]. - *Я був дуже молодий, коли написав свою першу книгу* [23, 29]; *Rose Waterford was a cynic* [22, 35]. - *Роза Уотерфорд була циніком* [23, 32].

Як правило, однак, застосування синтаксичного уподібнення супроводжується деякими змінами структурних компонентів. При перекладі з англійської мови на українську, наприклад, можуть опускатися артиклі, дієслова-зв'язки, інші службові елементи, а також відбуватися зміни морфологічних форм і деяких лексичних одиниць.

Mrs. Strickland asked me for my address, and a few days later I received an invitation to luncheon. [22, 35] - *Місіс Стрікленд запитала мою адресу, і декількома днями пізніше я отримав запрошення до сніданку* [23, 32].

В даному прикладі опущено займенник *me*, проведена лексична заміна *luncheon* (ланч, обід) - сніданок, однак структура речення повністю збережена.

The subject was exhausted, and we began to talk of other things. [22, 36] - *Тема була вичерпана, і ми заговорили про інші* [23, 33].

В даному прикладі збережена структура складносурядного речення, хоча присутні певні відмінності: словосполученню *began to talk* відповідає українське *заговорили*, а значення словосполучення *other things* передається одним словом *інше*.

We took a fancy to one another [22, 34]. - *Ми щиро симпатизували один одному* [23, 31]. В даному реченні при перекладі значення словосполучення *took a fancy* передано одним словом *симпатизували*, однак при цьому введена ще одна лексема *щиро*, також опущений прийменник, в якому в українському тексті немає необхідності. Однак синтаксична структура залишилася незмінною.

Таким чином, хоча дослівний переклад і є досить поширеним способом перекладу, в чистому вигляді він зустрічається рідко. У більшості випадків, хоча структура речення і зберігається, все ж присутні певні зміни: опущені службові частини мови, змінені деякі лексичні одиниці.

Граматичні заміни - це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю вихідної мови з іншим граматичним значенням. Заміні може піддаватися граматична одиниця вихідної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. Зрозуміло, що при перекладі завжди відбувається заміна форм вихідної мови форми приймаючої мови. Граматична заміна як особливий спосіб перекладу передбачає не просто вживання в перекладі форм вихідної мови, а відмова від використання форм вихідної мови, аналогічних вихідним, заміні таких форм на інші, що відрізняються від них по вираженому змісті (граматичному значенню). Так, в англійській та українській мовах існують форми однини і множини, і, як правило, співвіднесені іменники в оригіналі і в перекладі вжиті в тому ж самому числі, за винятком випадків, коли формі однини в англійському відповідає форма множини в українській (*money* - гроші; *ink* - чорнило і т.п.) або навпаки англійського множинного відповідає українське єдине (*struggles* - боротьба; *outskirts* - околиця і т.п.). Але в певних умовах заміна форми числа в процесі

перекладу може застосовуватися як засіб створення оказіонального відповідності:

I pictured their lives, troubled by no untoward adventure, honest, decent, and, by reason of those two upstanding, pleasant children, so obviously destined to carry on the normal traditions of their race and station, not without significance [22, 39].

Я уявив собі, як тече їхнє життя, нічим не замутнене, чесне, мирне і, завдяки підростаючим чарівним дітям, призначеним продовжувати здорові традиції їх раси і стану, наповнене змістом [23, 36].

Аналогічна заміна присутня в даному прикладі: формі множини *lives* в перекладі відповідає форма однини *життя*.

When at last we were all assembled, waiting for dinner to be announced, I reflected, while I chatted with the woman I had been asked to "take in," that civilised man practises a strange ingenuity in wasting on tedious exercises the brief span of his life. [22, 37]

Коли все було вже в зборі і я займав розмовою даму, яку мені було призначено вести до столу, мені мимоволі подумалося, що цивілізовані люди неймовірно винахідливі в способах витратити своє коротке життя на надокучливі церемонії [23, 34.]

It meant that she had heard some scandal about one of her friends, and the instinct of the literary woman was all alert [22, 41].

Причину я зрозумів негайно: вона дізналася про скандальну історію, що трапилася з ким-небудь з її друзів, і всі почуття цієї літературної дами прийшли в хвилювання [23, 38].

У даних прикладах протилежна заміна: однині в англійському тексті відповідає множина в перекладі.

Досить поширеним видом граматичної заміни в процесі перекладу є заміна частини мови. Для англо-українських перекладів найбільш характерні заміни іменника дієсловом і прикметника іменником, наприклад:

"What explanation did he give?" [22, 50] - *Чим же він це пояснив?* [23, 47]
(заміна іменника дієсловом).

I had no warning -nothing. [22, 49] - *Мене ніхто не попередив, я нічого не підозрювала.* [23, 46] (заміна іменника дієсловом).

Not a word of explanation or regret. [22, 50] - *Він нічого не пояснює, ні про що не шкодує.* [23, 47] (заміна іменника дієсловом).

I'm a broadminded woman. [22, 52] - *Я жінка широких поглядів.* [23, 49]
(заміна прикметника словосполученням прикметника та іменника).

Можливі також і інші варіанти заміни, наприклад:

I felt so shy that I could think of nothing to say, but Mrs. Strickland came to my rescue. [22, 43] - *Я так розгубився, що не знаходив слів, але місіс Стрікленд поспішила до мене на виручку.* [23, 40] (заміна прикметника дієсловом).

Заміна членів речення призводить до перебудови його синтаксичної структури. Такого роду перебудова відбувається і в ряді випадків при заміні частини мови. Наприклад, в наведених вище прикладах заміна іменника дієсловом супроводжувалася заміною визначення обставиною. Більш суттєва перебудова синтаксичної структури пов'язана з заміною головних членів речення. Наприклад:

She looked upon life as an opportunity for writing novels and the public as her raw material. [22, 32]

Життя представлялася їй okazією для писання романів, а люди - необхідною сировиною. [23, 29] (підмет і додаток при перекладі помінялися функціями).

My engagements were few, and I was glad to accept. [22, 32]

Я рідко отримував запрошення і тому прийняв його із задоволенням. [23, 29] (підмет при заміні стає додатком).

She accepted the rules with which they played the game of life as valid for them, but never for a moment thought of regulating her own conduct in accordance with them. [22, 34]

Правила, згідно з якими вони вели свою життєву гру, її не бентежили, але вона ні на мить не збиралася підпорядкувати їм своє власне життя. [23, 31] (підмет і додаток обмінялися функціями при перекладі).

Rose Waterford had a blistering tongue [22, 35]

У Розі Уотерфорд мова була, як іспанська мушка. [23, 32]. (підмет і додаток обмінялися функціями при перекладі).

Заміні можуть підлягати й інші граматичні одиниці, наприклад, типи речень. Так, в наступному прикладі розповідне речення замінено на питальне:

When so much has been written about Charles Strickland, it may seem unnecessary that I should write more. [22, 26]

Раз так багато написано про Чарлз Стрікленд, то чи варто ще і мені писати про нього? [23, 23]

Таким чином, граматичні заміни різного характеру є досить поширеним явищем в процесі перекладу з англійської мови на українську в зв'язку зі значними відмінностями граматичної будови цих мов.

Членування речення - це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетворюється на два або більше предикативні структури приймаючої мови. Трансформація членування призводить або до перетворення простого речення вихідної мови в складне речення приймаючої мови, або до перетворення простого або складного речення вихідної мови в два або більше самостійних речення в приймаючій мові.

Так, наприклад, в тексті присутнє перетворення простого речення в складне:

She looked upon life as an opportunity for writing novels and the public as her raw material. [22, 32]

Життя представлялася їй okazією для писання романів, а люди - необхідною сировиною. [23, 29] (трансформація простого речення, ускладненого однорідними членами, в складне).

It was only neighbourly to accept. [22, 36]

Я вирішив, що добросусідські відносини велять мені з'явитися. [23, 33]
(перетворення простого речення в складнопідрядне шляхом введення ще однієї предикативної частини).

They met with indifference, and would part with relief [22, 37]

Вони зустрілися байдуже, і розійтися їм належало з полегшенням. [23, 34]
(трансформація простого речення, ускладненого однорідними членами - присудком, в складне).

At last she rose and shepherded the ladies out of one room. [22, 38]

Після десерту вона піднялася, і дами гуськом пішли за нею до вітальні. [23, 35]
(трансформація простого речення, ускладненого однорідними членами - присудком, в складне).

One would admire his excellent qualities, but avoid his company. [22, 39]

Деякі його якості, може бути, і заслуговували похвали, але прагнути до спілкування з ним було неможливо. [23, 36] (трансформація простого речення, ускладненого однорідними членами - присудком, в складне).

She did not say anything about his going with anyone? [22, 50]

Вона не говорила, що він поїхав з якоюсь жінкою? [23, 47] (трансформація простого речення в складнопідрядне).

Таким чином, членування речень виступає поширеним прийомом перекладу. Найбільш часто зустрічається членування складного багатокomпонентного речення на одиниці більш простої структури, що викликано характерними особливостями приймаючої і вихідної мов.

Об'єднання речень - це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетвориться шляхом з'єднання двох простих речень в одне складне. Ця трансформація - зворотна в порівнянні з членуванням речень. Так, об'єднання речень можна проілюструвати такими прикладами:

When I arrived, a little late, because in my fear of being too early I had walked three times round the cathedral, I found the party already complete. Miss Waterford was there and Mrs. Jay, Richard Twining and George Road. [22, 32]

Коли я прийшов з невеликим запізненням, так як зі страху з'явитися занадто рано три рази обійшов кругом церкви, суспільство було вже в повному зборі: міс Уотерфорд, місіс Джей, Річард Туайнінг і Джордж Рід. [23, 29]

The spade was not invariably called a bloody shovel. Woman had not yet altogether come into her own. [22, 29]

Називати речі своїми іменами у нас не вважалось обов'язковим, та й жінки в ту пору ще не навчилися самотійності. [23, 26]

В окремих випадках при об'єднанні речень утворюється не складне, а просте речення:

The dining-room was in the good taste of the period. It was very severe. [22, 33]

Оздоблення її їдальнею було дуже строго, відповідно до хорошого смаку того часу. [23, 30]

At that time there must have been five hundred dining -rooms in London decorated in exactly the same manner. It was chaste, artistic, and dull. [22, 33]

В ті часи в Лондоні знайшлося б не менше п'ятисот їдалень, прибраних в тому ж стилі - скромно, артистично і понуро. [23, 30]

There was another thing I liked in Mrs. Strickland. She managed her surroundings with elegance. [22, 35]

У місіс Стрікленд мені подобалася ще одна риса - її вміння елегантно жити. [23, 32]

He does not pretend to be a genius. He does not even make much money on the Stock Exchange. [22, 36]

Він не уявляє себе генієм і навіть не дуже багато заробляє на біржі. [23, 33]

Як свідчать вищенаведені приклади, граматична трансформація об'єднання речень використовується переважно при перекладі невеликих за обсягом речень, які тісно пов'язані за змістом.

1.3. Компресія та декомпресія при перекладі

Будь-який вид людської діяльності є, за рідкісним винятком, цілеспрямованим і виступає як реалізація певної програми - біологічної у тварин і соціальної у людини. Досягнення кінцевих цілей здійснюється в залежності від виду діяльності за допомогою або розумових операцій, або за допомогою рухів, які виступають як засіб реалізації програми. При цьому допускається певна варіативність в кількісному відношенні засобів, що використовуються в різних випадках для досягнення однієї і тієї ж мети.

Відповідно до існуючої в фізіології точки зору, область рухів, а також розумова область є тією сферою, в якій проявляється принцип економії в діяльності людини. Тому видається закономірним і зрозумілим прагнення людини оволодіти такими рухами, які, не впливаючи на результати досягнення кінцевої мети, були б пов'язані з найменшими витратами людської енергії. «Людина ніколи не буде напружувати пам'ять, згадувати різні приватні деталі, коли цього не вимагають обставини», - зауважує акад. Б.А. Серебренніков. [1]

Принцип економії в мові проявляється в різних формах. В області вимови, наприклад, це стиснення фонетичного ладу складу в бік його спрощення через редукцію, асиміляцію, випадання, злиття і ін. процесів. [2] У морфології це здатність однієї морфеми «поєднувати» всередині одного слова кілька категоріальних значень: наприклад, суфікс *-aner* в німецькій мові одночасно вказує на обличчя і на національність (*Indianer*). [3] В синтаксисі прагнення до економії виражається в прагненні мовця використовувати меншу кількість знаків плану вираження при передачі певного змісту, що є однією з причин того, що одна і та ж інформація може отримувати і отримує різні шляхи свого вираження. [4] Пор. такі приклади:

When water boils it changes into steam; When boiling water changers into steam; Boiling water changes into steam.

Впливом принципу економії можна, очевидно, пояснити широке вживання віддієслівних форм в сучасній англійській мові: інфінітива, герундія, дієприкметника, а також номіналізацією різного роду, еліпсу, редукції та інших явищ. У сучасній лінгвістичній літературі прагнення до економного вислову певного змісту визначається терміном компресія, запозиченого, мабуть, з теорії зв'язку. Однак в це поняття різні дослідники вкладають різний зміст: здатність однієї морфеми «поєднувати» всередині слова кілька категоріальних значень, [3] використання стислих синтаксичних конструкцій, [5] простота синтаксичних зв'язків, [6] супутнє явище синтаксичного розширення, [7] процес породження економних синтаксичних конструкцій. [8]

Принцип економії діє як в мовній системі, так і в мовній діяльності. Тому слід, очевидно, розмежовувати економію в мові і економію в мовленні, тому що шляхи її реалізації різні. У мовній діяльності вона здійснюється через еліпсис, пор.: *"He was dead" - "Dead?" - "Yes. Died in his sleep,* коли частина висловлювання опускається як надлишкова; заміну, коли частина речення перетворюється в словосполучення, пор.: *Коли заходить сонце – при заході сонця, When I was a boy - when a boy,* або словосполучення в слово: *a spinal injection - a spinal, a carpet made in Shiraz - a Shiraz,* синтаксичну редукцію [10]. Особливість еліпсу, заміни, редукції полягає в тому, що ці явища не носять закономірного характеру, вони обумовлені контекстом або певними екстралінгвістичними ситуаціями. Репрезентуємо розгорнуті синтаксичні побудови, де скорочені конструкції залишаються не тільки соціально зрозумілими, але в деяких випадках і загальноновживаними завдяки тому, що мовний ланцюг як носій інформації здатен передавати і передає необхідно однозначну інформацію в межах певної сфери спілкування. Для еліпсу - це, як правило, розмовна мова, де дані речення функціонують в межах мовної єдності. Перебуваючи в нерозривному семантичному зв'язку з іншими компонентами мовної єдності, вони вживаються, головним чином, для вираження часу, місця, характеру протікання дії, нових даних про особу чи предмет [11]. Для

синтаксичної редукації - це спеціалізовані функціональні стилі, зокрема, мова газетних заголовків і мова телеграм, де редукації піддаються одиниці, що не несуть суттєвої інформації в плані комунікації, пор.: Essential should see you quarry seventeen eleven four.

Кожна мова має типові для неї системи норми сполучуваності. Мовотворча оригінальність носіїв англійської мови породжує безліч поєднань, економних в плані вираження, ємних за змістом і образних стилістично. У той же час вони зрозумілі для англійського читача, незважаючи на їх стислість, так як побудовані відповідно до прийнятих синтаксичних і семантичних моделей сполучуваності. Компресія - це особливий вид перетворень, який ґрунтується на іманентних властивостях мовної системи і сприяє приведенню розгорнутих синтаксичних конструкцій до менш складного виду, здатних, проте, передавати і передавати той же обсяг інформації, що і повні розгорнуті побудови. Однак їх переклад представляє певні труднощі для українськомовного читача. Так, інфінітивний, дієприкметниковий, герундіальний комплекси – це форми компресії в сучасній англійській мові, що вимагають декомпресії при їх перекладі на українську мову.

Декомпресія потрібна при перекладі стислих визначень. Смісловий зміст таких визначень буває дуже великим. Компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і є високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі таких структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, замін і введення інших частин мови (наприклад, при перекладі англійської віддієслівного іменника - імені діяча заміна його на особисту форму дієслова в українській мові - найбільш ефективний шлях декомпресії, пор.: *I'm an early bedder (Murdoch) - Я рано лягаю спати; I'm quite a heavy smoker, for one thing ... (Salinger)- Я палю, як потяг, поперше ...; He was a pretty heavy drinker (Salinger) - Він пив, як кінь.*

У цьому сенсі термін "компресія" близький до терміну "комплексна конденсація", запропонованого одним із засновників Празької функціональної школи В. Матезиусом. Порівнюючи функціонування чеської та англійської мов,

вчений звернув увагу на той факт, що там, де в чеській вживається складне речення з будь-яким підрядним, в англійській той же зміст передається іменною фразою, причетним оборотом, інфінітивом або герундієм. Як пізніше зазначав І. Вахек, під комплексною конденсацією В. Матезиус розумів "введення в речення іменного елемента або фрази, що дозволяє обходитися без додаткового речення, використання якого в іншому випадку було б обов'язковим"[12].

Свобода словотворення в англійській мові є поширеним засобом створення компресії на морфологічному рівні. Так, суфікс -ish в *Kreisel, fifty-five-ish, lean, muscular ... was the owner of his own company (Hailey)* стисло і образно дає вікову характеристику героя. Перекласти *fifty-five-ish* на українську мову можна тільки описово: Крейсел, якому було десь близько п'ятдесяти п'яти років, худорлявий, м'язистий, був власником компанії. (Пор. *Eightish* - близько восьми годин, *dinnerish* - приблизно під час обіду і ін. [13] Особлива продуктивність суфікса -*er*, що позначає активного діяча, була помічена Л.С. Бархударовим. [14] На його думку, префікс *a-* в *Rollie was arunning all night (Hailey)* передає тимчасовий стан, в якому перебував Роллі протягом ночі, і перевести це висловлювання можна таким чином - *Він бігав всю ніч без відпочинку і без зупинки.*

Певні труднощі виникають і при перекладі лексичних одиниць, утворених шляхом конверсії: потрібна заміна однієї частини мови іншою і введення дієслова в особистій формі, пор.:

Mr. Healy's prestige is at a low (The Guardian)

Престиж міністра фінансів впав дуже низько,

де при перекладі *at a low* замінено прислівником *низько* і введене дієслово в особовій формі *впав*.

Більш складним виявляється переклад форми *a has been*, утворене шляхом конверсії від перфектної форми дієслова *be* в висловлюванні *He is always a has been (Murdoch)*. Його можна перевести, спираючись на більш широкий контекст, тільки описово: *a has been* - людина, що має певний досвід (позитивний або негативний залежно від контексту).

Далі зупинимося на перекладі визначень різних типів, де компресія виступає вельми відчутно. Тут виникає питання про сполучуваність визначення і визначення, представленого іменником. Кожна мова має типові для неї системи норми сполучуваності. Мовотворча оригінальність носіїв англійської мови породжує безліч нових поєднань, економних в плані вираження, ємних за змістом і образних стилістично. У той же час вони зрозумілі для англійського читача, незважаючи на їх стислість, так як побудовані відповідно до прийнятих синтаксичних і семантичних моделей сполучуваності. Однак їх переклад представляє певні труднощі для українськомовного читача. Наведемо приклад:

Pakistan is faced with the need to provide both rapid and effective disaster aid (Newsweek) - Пакистану необхідно терміново надати ефективну допомогу постраждалим від повені. Переклад зроблений на основі широкого контексту через конкретизацію іменника *disaster*.

Декомпресія потрібна при перекладі визначень, що створюють велику стислість вираження. Смісловий зміст таких визначень буває дуже великим. Це досягається за рахунок розширення меж сполучуваності використовуваних одиниць. Саме їх широка сполучуваність сприяє збільшенню смислового навантаження і експресивності. Пор. Наведемо приклад:

These French found him lean and tight. In well-tailored clothes, elegant and dry, his good Western skin, pale eyes, strong nose, handsome mouth, and virile creases (Bellow), в якому поєднання Western skin включає в себе кілька додаткових конотацій і їх необхідно виявити при перекладі - Худий і підтягнутий, на думку французів, в бездоганному костюмі, елегантний і худий, гладка, випещена шкіра, типова для американців, світлі очі, великий ніс, красивий рот і мужні складки навколо нього.

Просте речення в функції визначення зустрічається рідше, ніж словосполучення. Однак такі приклади все ж є, пор.: *She smiled a long God knows smile (Murdoch)*, яке можна перевести або розгорнутим словосполученням, або підрядним реченням: *Вона посміхалася довгою усерозуміючою посмішкою або*

Вона посміхалася довгою посмішкою, яка говорила, Богу все відомо (Бог все знає).

Значна компресія досягається за рахунок вживання віддієслівних форм: інфінітива, причастя і герундія, тобто структур, які не мають еквівалентів в українській мові. Із неособистих форм інфінітив є одним з найбільш ефективних засобів створення економних структур, що вимагають декомпресії при перекладі. Так, його використання в ад'єктивних поєднаннях в функції постпозитивного визначення сприяє створенню побудов, що переводяться, як правило, підрядним реченням. При цьому інфінітив може бути в формі як дійсного, пор.: *The only class in Britain never to lose an election is the ruling class (The Morning Star). Єдиний клас Великобританії, який ніколи не програє на виборах - це правлячий клас*, так і пасивного стану, пор.: *He searched for the one word to be spelt correctly (Archer). - Він шукав тільки одне слово, яке повинно було бути написано правильно.* У подібних сполученнях прихована модальність обов'язкового виду події, вираженого інфінітивом. Іноді вона експлікується в найближчому контексті, пор.: *... the one word that he had to spell correctly if they expected to be paid another cent (Archer).*

Інфінітив наступного дієслова з дієсловами руху *to come, to arrive, to run, to turn* і ін. переводяться сурядним словосполученням, пор. *She came to find him sitting at the table (Brown) - Вона прийшла і побачила, що він сидить за столом;* з дієсловами фізичної дії-складносурядні речення. У цій моделі найчастіше зустрічаються дієслово *to find* і його синоніми *to see, to reveal, to discover* і деякі інші, пор. *... the door was flung open to reveal a small woman (Archer) - Двері розчинилися, і вони побачили маленьку жінку.*

Поєднання дієслів фізичної дії і інфінітива, а також стативних дієслів з локативним значенням і інфінітива передають той же обсяг інформації, що і складнопідрядні речення з підрядним мети в українській мові, пор. такі приклади:

Adam went out to kill the dog (O'Hara), My father has been to Edinburgh to

give a lecture (Christie) - Адам вийшов на вулицю, щоб убити собаку, Мій батько перебував в Единбурзі, щоб прочитати лекцію.

Інфінітив у функції вторинного присудка особливо часто вживається в мові газети, щоб не вказувати на джерело інформації, з одного боку, а з іншого домогтися економії місця, пор.:

The expedition was reported to have landed safely (The Guardian),

яке перекладається підрядним реченням - *Повідомляють, що експедиція благополучно висадилася.* Його зміст виявляється синонімічним змістом складнопідрядного речення *It was reported that the expedition had landed safely.*

Декомпресія потрібно також і при перекладі тричленної конструкції з об'єктно-предикативним членом, яка може перекладатися на українську також складнопідрядним реченням, пор.:

He felt Wilson take hold of his arm (Shute) - Він відчув, як Вілсон взяв його за руку;

Old Jolyon saw his brother's face change (Galsworthy) - Старий Джоліон бачив, як змінилося обличчя його брата.

Компресія створюється і абсолютною дієприкметниковою конструкцією, пор.:

This afternoon, riding with her for the last time, the silence was almost unnatural, яка перекладається складнопідрядним реченням. - *В той день, коли він виїжджав з нею останній раз, тиша була абсолютно неприродною.*

Герундіальний комплекс - ще одна з форм компресії в сучасній англійській мові, що вимагає декомпресії. Вона також здійснюється через його переклад підрядним реченням, пор.: *I regret marrying you, Lucy (Shaw) - Люсі, я шкодую про те, що одружився з тобою.*

Компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і є високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі таких структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, заміни і введення інших частин мови та синтаксичних структур.

Висновки до розділу 1

Таким чином, виходячи з наведених визначень, робимо висновок, що перекладацька трансформація – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевиразу сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Це навмисні відступи від структурного та семантичного паралелізму між текстом оригінал (ТО) і текстом переклад (ТП) на користь їх рівноцінності. Трансформація — основа більшості прийомів перекладу. Полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

Граматичні заміни - це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця (будь-якого рівня) в оригіналі перетворюється на одиницю ПМ з іншим граматичним значенням. Ця трансформація має на увазі відмову від використання форм ПМ, аналогічних вихідним, відбувається заміна таких форм на інші, що відрізняються за граматичним значенням.

Виділяють наступні типи перекладацьких граматичних трансформацій: дослівний переклад (або синтаксичне уподібнення); заміни форм слова, частин мови або членів речення; перестановки (зміна порядку розташування компонентів складного речення, а також зміна місця слів і словосполучень), опущення і додавання; перебудови речень (об'єднання або членування) і заміни речень (напр., простих складними та навпаки).

Причини, що викликають граматичні трансформації це:

- розбіжності в системах мови оригіналу і мови перекладу, т. ч. відсутність певної категорії, розбіжності категорій за обсягом значень;
- розбіжності норм мови оригіналу та мови перекладу;
- розбіжності узусу, що діє в середовищі мови оригіналу ш мови перекладу.

Компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і є високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі таких

структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, заміни і введення інших частин мови. Компресія - це особливий вид перетворень, який ґрунтується на іманентних властивостях мовної системи і сприяє приведенню розгорнутих синтаксичних конструкцій до менш складного виду, здатних, проте, передавати той же обсяг інформації, що і повні розгорнуті побудови. Компресія - будь-яке скорочення кількості елементів речення або вилучення елементів речення при перекладі.

Декомпресія - це збільшення з різних об'єктивних причин обсягу речення цільової мови у порівнянні з обсягом речення мовою оригіналу. Декомпресія вживається при перекладі стислих англомовних синтаксичних конструкцій, які потребують розгортання при перекладі на українську мову

Причинами компресії/декомпресії є особливості граматичної і лексичної будови мов, а також відмінності норм і традицій мовлення різними мовами.

РОЗДІЛ II Аналіз граматичних трансформацій на матеріалі перекладів науково-технічних текстів

2.1. Особливості наукового стилю

У науковому стилі англійської мови широко використовуються однорідні члени речення, дієприкметникові та дієприслівникові звороти, емоційні вирази і риторичні запитання. Особливо своєрідно вживається в науковому стилі іменник. У даному стилі типовим є вживання форм теперішнього часу дієслова, і ці форми мають позачасове значення. Позачасове значення набувають і форми минулого часу. Якщо порівнювати науковий стиль з іншими, то бачимо, що чергування форм теперішнього і минулого часу в інших стилях робить мову образною, "живописною", а в науковому ж стилі це вказує на закономірність явища, що підкреслюється контекстом [69].

У науковому стилі частіше вживаються дієслова недоконаного виду, так як від них утворюються форми теперішнього часу, які, як вже сказано вище, мають позачасове узагальнене значення. Дієслова доконаного виду вживаються значно рідше і використовуються часто в стійких зворотах типу: розглянемо ...; доведемо, що ...; зробимо висновки; покажемо на прикладах і т. п.

Частота вживання в наукових текстах пасивної форми дієслова пояснюється тим, що під час опису механізму, процесу, структури увага зосереджується на них самих, а не на виконавцеві дії. У науковому стилі викладу часто використовується дієслово у формі 3-ї особи множини теперішнього та минулого часу без вказівки на суб'єкт дії. Великого поширення в науковому стилі мають короткі пасивні дієприкметники, які за функціями близькі до зворотних дієслів з пасивним значенням [69]. У науковій мові частіше, ніж в інших стилях мови, вживаються короткі прикметники. Своєрідно виявляється категорія особи: значення особи зазвичай є ослабленим, невизначеним, більш узагальненим. Пояснюється це тим, що в науковій мові не прийнято вживати займенник першої особи однини "Я". Його замінюють займенником "Ми"/"We". Прийнято вважати,

що вживання займенника "Ми"/"We" створює атмосферу авторської скромності і об'єктивності: Ми досліджували і прийшли до висновку ... (замість: Я досліджував і прийшов до висновку ...).

Проте слід мати на увазі, що вживання авторського "Ми"/"We" у тому випадку, коли дослідження не представляє особливого наукового значення, може створити атмосферу авторської величі [63]. У зв'язку з цим замість форми 1 особи однини і множини займенників Я або "Ми"/"We" в наукових текстах вживаються неозначено-особові і безособові речення. У цілому, у науковому стилі над дієсловами переважають іменники та прикметники. Іменний характер наукового стилю – типова його (наукового стилю) риса, і пояснюється це наявністю в цьому стилі якісних характеристик предметів і явища [70].

Крім того, часте вживання в науковому стилі імен іменників у поєднанні з прикметниками у функції визначення пояснюється стислістю такого поєднання і високою інформативною вагою іменних форм, що надзвичайно важливо для наукового викладу, мета якого - повідомити читачеві велику кількість предметних значень в можливо більш компактній формі. У зв'язку з цим необхідно охарактеризувати особливості вживання іменників у науковому стилі. Значно рідше, ніж в інших стилях, зокрема, в розмовному і художньому, вживаються одухотворені іменники. Серед іменників чоловічого і жіночого роду велике місце також займає абстрактна лексика [28].

Своєрідно проявляється в науковій мові категорія числа іменників. У науковій літературі поширеним є вживання форми однини замість множини. Ці форми служать для позначення узагальненого поняття чи неподільної сукупності і спільності. Їх вживання пояснюється тим, що форми множини мають більш конкретне значення, вказуючи на окремі предмети. Навпаки, в науковій мові зустрічаються форми множини іменників, які в інших типах мовлення не зустрічаються – множина від абстрактних і речовинних іменників [28].

Для наукової мови характерне вживання деяких прикметників і дієприкметників у значенні вказівних займенників "цей, такий". Наприклад:

Наступні мінерали, що входять до цієї групи, мають темне забарвлення. Прикметник "наступні" у значенні займенника "такі" підкреслює послідовність перерахування особливостей, ознак і т. д. [70].

У науково-технічній літературі, як правило, не вживаються, в силу їхньої невизначеності, неконкретності, займенники *щось, дещо, що-небудь*. У науковій мові велике місце займають прийменники, прийменникові сполучення. Висока кількість прийменників пояснюється іменним характером наукового стилю. Науковий виклад розрахований на логічне, а не на емоційно-чуттєве сприйняття, тому емоційні мовні елементи не відіграють вирішальної ролі у науковій літературі [58].

Однак, визнаючи специфічними рисами наукового стилю понятійну і підкреслену логічність, в ньому присутній і елемент образності, емоційності і в цілому експресивності. Використання емоційних елементів у науковому тексті значною мірою визначається областю знання, до якої він відноситься. Оскільки, наприклад, у наукових роботах з математики, механіки результати наукових пошуків повинні бути викладені так, щоб їх можна було формалізувати, перевірити експериментально, отримати втілення у схемах, авторська стилістична індивідуальність тут майже зовсім не представлена. Не представлена і образність мови [41].

Специфіка англійської наукової мови проявляється в заміні означальних підрядних речень прикметниками [70] в постпозиції та у використанні форм інфінітива у функції визначення.

Синтаксичні особливості наукового стилю виявляються досить послідовно незважаючи на те, що синтаксичні конструкції в більшості своїй загальноживані, нейтральні. Синтаксис (побудова словосполучень і речень) найбільше відображає зв'язок з мисленням [36].

Сучасний науковий стиль характеризується прагненням до синтаксичної компресії – до стиснення, збільшення обсягу інформації при скороченні обсягу тексту. Це проявляється в особливостях побудови словосполучень, в

особливостях речень. Так, для наукового стилю характерні словосполучення іменників, у яких у функції визначення виступає родовий відмінок імені, часто з прийменником для. Прикметники в ролі визначення широко вживаються в термінологічному значенні: голосні і приголосні звуки, кримінальний кодекс, умовні рефлекси і т. п. [14].

Для наукового стилю англійської мови типовим є вживання іменного присудка (а не дієслівного), що сприяє створенню іменного характеру наукового стилю. Найчастіше іменні присудки зустрічаються у визначеннях і міркуваннях, при цьому зв'язка нерідко відсутня. Широко вживаними в науковому стилі є іменні складові присудки з короткими дієприкметниками типу "може бути використаний" [20].

На рівні речення також проявляється специфіка наукового стилю. Оскільки логічність – одна з основних стильових рис наукового тексту, для його синтаксису характерні структури, перш за все виражають суто понятійний зміст. Такою основною структурою в багатьох мовах є повнозмістовне розповідне речення з нейтральним (у стильовому відношенні) лексичним наповненням, з логічно правильним (нормативним), прямим порядком слів і з союзним зв'язком між частинами речень. Простих речень у науковій мові стільки ж, скільки складних. Середній розмір простого речення – близько 20 слів, складного – близько 30 [48].

Серед складнопідрядних переважають речення з одним підрядним. Питальні речення виконують у науковій мові специфічні функції, пов'язані з прагненням лише привернути увагу до розповіді. У такій же незвичайній ролі вживаються і спонукальні (для вираження допущень і пропозицій) речення. Для наукового стилю характерне широке поширення безособових речень різних типів, тому що в сучасній науковій мові особиста манера викладу поступилася місцем безособової, що обумовлено прагненням до об'єктивної узагальненості і абстрагованості. Широко споживані в науковому тексті пасивні конструкції (пасивні), при цьому часто відсутня вказівка на виробника дії [37].

Для наукової мови характерне з'ясування причинно-наслідкових відносин між явищами, тому в наукових текстах переважають складні речення з союзним зв'язком (із спілками). Багато представлені складні сурядні й підрядні сполучники і союзні слова, такі, як: незважаючи на те що, з огляду на те що, тому що, внаслідок того що, тоді як, між тим як, у той час як і ін. Найбільш продуктивні в наукових текстах складнопідрядні речення з підрядними причинами, умовними, тимчасовими, слідства, з'ясувальними [37].

Специфічною рисою наукового стилю є вживання складнопідрядних речень, де висловлюється зіставлення будь-яких явищ. Типовим для наукового стилю є вживання однорідних членів речення, які перераховують логічно однорідні поняття. Використовується в науковій мові і група вступних слів і словосполучень, що містять вказівку на те, ким висловлена та або інша думка, кому належить те чи інше вираження, яке джерело повідомлення (на нашу думку, на переконання, за відомостями, за повідомленням, з точки зору, відповідно до гіпотези, визначенню і ін.). Для наукових творів характерна композиційна зв'язаність викладу [48].

Взаємопов'язаність окремих частин наукового висловлювання досягається за допомогою певних сполучних слів чи груп слів, що відображають етапи логічного викладу і є засобом зв'язку думок у ході логічного міркування.

2.2. Декомпресія при перекладі інфінітивних комплексів на українську мову

Розглянемо структуру компресивних прикладів, які ми відібрали для детального розгляду в нашій роботі, враховуючи їх частотність і широке вживання в науково-технічних текстах та інших текстах.

Одним з них є складний додаток (Complex Object), який складається з іменника в об'єктному відмінку і інфінітива з часткою або без частки " *to* ", в залежності від дієслова, після якого цей комплекс вживається. Після дієслів *to*

see, to hear, to watch, to make, to feel, to let інфінітив в вище названому комплексі вживається без " to ".

Конструкція вживається з дієсловами наступних значень:

1. Сприйняття і відчуття; розумової діяльності:

а) сприйняття і відчуття: *to see, to hear, to watch, to notice, to feel*

наприклад: *I heard both experiments to have revealed the rated dimensions to be highly interrelated.* – Мені відомо, що обидва експерименти показали, що розрахункові параметри дуже сильно пов'язані між собою

б) розумової діяльності: *to think, to consider, to believe, to suppose, to suspect, to understand, to expect, to know, to mean, to imagine*

наприклад: *One cannot expect a complicated problem like that to be solved in a year or so.* – Не варто сподіватися, що така складна проблема вирішиться вже десь через рік

1. Каузативного значення:

а) спонукання і допущення (або заборони) дії: *to make, to get, to allow, to let, to force, to send, to order, to bid, to start, to permit, to forbid* і т. п.

наприклад: *This may require a series of experiments to be carried out.* -

Це може потребувати проведення серії експериментів

б) перетворення: *to render, to turn, to make, to leave, to put, to set, to dye, to paint, to tear;*

в) називання: *to name, to call, to declare, to announce;*

г) призначення: *to appoint, to elect*

наприклад: *The current instruction calls for the results to be sent to the third storage register.* – Поточна команда вимагає передачі результатів до третього регістру пам'яті

3. Бажання (небажання): *to want, to wish, to like, to hate, to bear;*

наміри: *to intend, to mean*

наприклад: *I do not want this criticism to be misunderstood.* – Я не хочу, щоб цю критику інтерпретували не так, як я її виклав

З дієсловами деяких інших значень (розкриття ознаки і ін.): *to find, to prove, to show, to leave.*

Наприклад: *Some researchers will find the article to be densely packed with theoretical concepts.* - Деяким дослідникам може здатися, що стаття занадто переобтяжена теоретичними поняттями.

Основне дієслово (перший компонент конструкції) може бути виражений як предикативною, так і непередикативною його формами.

Наприклад: *The discovery made him feel uneasy.*

Другий компонент тричленної конструкції з об'єктно-предикативним членом може бути виражений будь-яким словом, словосполученням або (рідко) реченням предметного значення, іменником або субстантивним словосполученням:

He heard the group of scientists solve the problem.

Займенником або займенниковим словосполученням:

Investigations of the circuit show it to have several errors.

Іменним підрядним реченням:

The researcher found what was going around him unusual.

Другий компонент тричленної конструкції іноді виражений *it*, який може передувати інфінітив, інфінітивний комплекс або підрядне речення.

It зазвичай вживається після дієслів *to find, to feel, to know, to make, to think, to consider, to believe, to call* та ін., за якими часто йдуть іменник або прикметник, пов'язані зі значенням оцінки або характеристики чого-небудь: 'ясно', 'неможливо', 'істотно' тощо:

He found it impossible to keep silent any longer.

Замість інфінітива в даній конструкції може вживатися дієприкметник I, якщо мовець підкреслює процес протікання дії.

Наприклад: *Researchers considered the methodology being hard to accept.*

Ще одним комплексом є тричленна дієслівна конструкція (Complex Subject), вся конструкція якісно змінюється і перетворюється в речення.

Дана конструкція вживається з дієсловами наступних значень:

1) мислення: *to think, to believe, to know, to consider, to suppose*

Наприклад: *Substances are known to burn when they unite with the oxygen of the air*

2) повідомлення: *to say, to report, to describe*

Наприклад: *The heat is reported to be transferred by conduction*

3) наказ, прохання, рада, дозвіл: *to advise, to allow, to ask, to order, to permit, to make, to tell*

Наприклад: *Young researchers are advised to work systematically*

4) *to seem, to appear, to happen, to turn out*

Наприклад: *The researcher appeared to be enthusiastic about the plan of the discovery.*

Ця конструкція широко вживається в газетному стилі і в художніх текстах.

Наприклад: *No period of good weather seems to have been wasted.*

Компресія також створюється конструкцією, що містить займенник. Займенник може бути другим елементом особливого комплексу (Nominative Absolute Construction).

Перший елемент - іменник, субстантивне словосполучення, особовий займенник, (рідко) займенник *it* або *this*.

В результаті проведеного дослідження були виявлені наступні перекладацькі трансформації при перекладі інфінітива.

Дуже часто англійський інфінітив в перекладі замінюється українським інфінітивом, особливо якщо при цьому не потрібно використовувати додаткові вступні слова (наприклад, щоб; для того, щоб і ін.)

1. Еквівалент: *It is possible to hide them, using the View> Show / Hide> Menu Bar command.* - Приховати їх можна через меню «Перегляд»> «Показати / Приховати»> «Рядок меню». *Most websites and organizations will not have a reason to extend schema.org.* - Більшості сайтів і організацій не буде потрібно розширювати schema.org. *It's a good idea to uninstall all the programs you do not plan to use. This should include both manufacturer-installed software and software*

you installed yourself but do not want any more-especially utility programs designed to help manage and tune your computer's hardware and software. - Рекомендуємо видалити всі програми, які ви не плануєте використовувати, в тому числі ПЗ, встановлене виробником або навіть вами самими, яке вам більше не потрібно, особливо службові програми для адміністрування і настройки обладнання та програмного забезпечення комп'ютера.

2. Вилучення: *Even if you take such precautions, however, it's possible for your PC to become infected. - На жаль, зараження комп'ютера можливо навіть при дотриманні цих запобіжних заходів. These often include trial editions and limited-edition versions of programs that software companies hope you'll try, find useful, and then pay to upgrade to full versions or newer versions. - Це можуть бути пробні і обмежені за часом версії програм, які надаються розробниками в надії, що користувачі знайдуть їх корисними і придбають повні або нові версії.*

Many programs are designed to start automatically when Windows starts. - Багато програм запускаються автоматично при завантаженні Windows. That's helpful for programs you use a lot, but for programs you rarely or never use, this wastes precious memory and slows down the time it takes Windows to finish starting up. - Це зручно для часто використовуваних програм, але якщо програма запускається рідко або зовсім не використовується, то при такому підході марно витрачається пам'ять і сповільнюється завантаження Windows.

3. Заміна частини мови: *To begin, identify the section of the page that is about the movie "Avatar". - В першу чергу необхідно вказати, яка частина сторінки присвячена безпосередньо фільму «Аватар».*

To do this, add the itemscope element to the HTML tag that encloses that information: - Для цього додамо атрибут itemscope до HTML-тегу, в який поміщена ця інформація:

To add a tool, select it in the left pane and click the Up Arrow icon. - Для додавання інструменту виберіть його на лівій панелі і клацніть значок зі стрілкою вгору.

To remove a tool, select its icon and click the Delete icon. - Для видалення інструменту виберіть відповідний значок і клацніть значок «Видалити». Також інфінітив може перекладатися іншими частинами мови: в перших двох прикладах інфінітив в перекладі став вступним словом, а останніх двох прикладах - іменником.

4. Заміна форми слова: *Spyware is a type of program that's installed, usually without your knowledge, to watch your activity on the Internet. - Шпигунської називається програма, яка зазвичай встановлюється без вашого відома і відстежує ваші дії в Інтернеті.*

Follow the directions in one of the sections above about how to share. - Надайте загальний доступ до календаря, дотримуючись наведених вище інструкцій.

Be sure to click the Show hidden icons button so you do not miss any icons. - Щоб показати всі значки, натисніть кнопку Відобразити приховані значки. To get your new calendar to show up on your Android phone or tablet, you'll need to turn on sync for that calendar. - Щоб календар з'явився на пристрої Android, необхідно включити синхронізацію.

У деяких випадках, як ми можемо бачити, в перекладі інфінітив замінюється дієсловом в особистій формі, що дозволяє не перевантажувати речення зайвими словами (як, наприклад, в першому прикладі - можна було перевести як «для того, щоб надати...»), але це обтяжує речення, тому перекладач для скорочення перекладної конструкції перевів інфінітив дієсловом в наказовому способі).

Дослідження показало, що для перекладу інфінітива дуже поширена заміна еквівалентом, тобто англійський інфінітив був замінений українським інфінітивом. Такий спосіб перекладу зручний, особливо якщо при цьому не потрібно перевантажувати речення додатковими лексичними одиницями. В інших випадках, якщо це не спотворює сенсу речення, можуть

використовуватися інші трансформації. У кожному разі перекладач сам вибирає, як зберегти сенс і не перевантажити речення.

2.3 Аналіз перекладацьких граматичних трансформацій

Граматичні заміни - це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця (будь-якого рівня) в оригіналі перетворюється на одиницю ПМ з іншим граматичним значенням. Ця трансформація має на увазі відмову від використання форм ПМ, аналогічних вихідним, відбувається заміна таких форм на інші, що відрізняються за граматичним значенням.

Види граматичних заміни:

а) заміна форми слова має на увазі заміни граматичних форм виражають число, відмінок у іменників, час у дієслів і ін.

б) заміна частини мови. Це досить поширена трансформація, наприклад, іменник може замінюватися в перекладі на займенник або дієслово, а прикметник - на іменник і ін.

в) заміна члена речення - найтипівіший приклад такої синтаксичної перебудови - заміна англійської пасивної конструкції українською активною.

Граматичні трансформації:

а) синтаксичне уподібнення (дослівний переклад) – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура оригіналу перетворюється в аналогічну структуру ПМ. Подібна трансформація застосовується у випадках, коли існують паралельні синтаксичні структури. Синтаксичне уподібнення може призводити до повної відповідності кількості мовних одиниць та порядку їх розташування як в оригіналі, так і в перекладі;

б) членування речення. Дана трансформація передбачає перетворення синтаксичної структури вихідного речення в дві і більше структури речення на ПМ. Тобто, просте речення стає складним або ж речення може бути розбите на два і більше самостійних речення;

в) об'єднання речень - це спосіб перекладу, протилежні членуванню, коли кілька простих речень з'єднуються в одне складне.

Перестановка - це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці, є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення і самостійні речення в тексті. Наприклад: *Systems engineering has been predominant in aerospace and defense for decades now.* – **Протягом десятиліть** системна інженерія переважає в аерокосмічній та оборонній галузі.

Заміна - найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміні можуть піддаватися як граматичні одиниці, так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про лексико-граматичні заміни. До граматичних відносяться такі типи: а) заміна форм слова; б) заміна частин мови; в) заміна членів речення; г) синтаксичні заміни в складному реченні.

Наприклад, заміна частини мови: *From a **pure** infrastructure or hardware perspective, ...* - З точки зору **чисто** інфраструктури чи апаратного забезпечення, ... (прикметнику *pure* в англійському реченні відповіді\ прислівник *чисто* в українському);

заміна форми слова: *Much **work** has been done on the problem.* – З цієї проблеми написано багато **праць** (замість форми однини у перекладі вживається форма множини);

синтаксичні заміни та членування речень, наприклад: ***It's a good idea to uninstall all the programs you do not plan to use. This should include both manufacturer-installed software and software you installed yourself but do not want any more-especially utility programs designed to help manage and tune your computer's hardware and software.*** - **Рекомендуємо** видалити всі програми, які ви не плануєте **використовувати, в тому числі** ПЗ, встановлене виробником або навіть вами самими, яке вам більше не потрібно, особливо службові програми

для адміністрування і настройки обладнання та програмного забезпечення комп'ютера.

Додавання - тип перекладацької трансформації, який ґрунтується на відновленні в перекладі «доречних» структур. Наприклад: *Systems engineering has been predominant in aerospace and defense for decades now.* – Протягом десятиліть системна інженерія переважає в **аерокосмічній та оборонній галузі**.

Під вилученням мається на увазі вилучення тих чи інших «надлишкових» слів/структур при перекладі. Наприклад: *It **does** become a much broader, more complex problem.* – Це стає набагато ширшою і складнішою проблемою; *Systems engineering has been predominant in aerospace and defense for decades **now**.* – Протягом десятиліть системна інженерія переважає в аерокосмічній та оборонній галузі. Вилучення - явище, прямо протилежне додаванню та може відповідати також стягненню/компресії на рівні словосполучення/речення.

Декомпресія є закономірним лінійним розширенням тексту перекладу, обумовлене лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами. Так, простому реченню зі суб'єктним або об'єктним інфінітивним зворотом українською мовою відповідає переважно складнопідрядне речення. Наприклад: *A large proportion of radium is likely to be lost from sea water.* – Ймовірно, що більша частина радію, буде загублена при одержанні його з морської води; *We know gravity to pull on every particle of a body.* - Ми **знаємо, що** земне тяжіння діє кожну частинку тіла.

Проведений аналіз свідчить про те, що в практиці перекладу науково-технічних текстів на рівні речення саме прийом комбінування декількох трансформацій досить поширений.

Висновки до II розділу

Функціональним стилем наукової діяльності та засобом спілкування в галузі науки є науковий стиль. Йому властивий ряд особливостей: попереднє осмислення вислову, суворий відбір мовних засобів, тяжіння до нормованої мови. Науковий стиль реалізує інтелектуально-комунікативну функцію, його

головною метою є передача логічної, структурованої інформації, наукового знання, що орієнтоване на комунікацію. Його головними рисами є: наявність спеціальної термінології, чітка і логічна структура, об'єктивність, прозора аргументація та ін.

Науковий текст належить до таких підстилів: власне науковий, науково-популярний, науково-навчальний і науково-технічний. Кожен підстиль характеризується своїми особливостями використання мовних засобів, але при цьому вони зберігають основні ознаки наукового стилю.

В результаті проведеної роботи з'ясували, що науково-технічний переклад - це вид спеціального перекладу, який використовується для обміну спеціальною науково-технічною інформацією (технічна документація, монографії, статті з проблем технічних наук підручники, довідники, керівництва та ін.). Вдалося виявити такі стилістичні особливості науково-технічних текстів, а саме:

1. Лексичні особливості наукового стилю складають: велика кількість термінів, вступних і службових слів, часте вживання скорочень, реалій, лексичних новоутворень.

2. Граматичні - часте вживання дієприкметникових оборотів, простих, поширених і складнопідрядних речень, велика кількість коротких прикметників, широке використання абстрактних іменників, використання прийому "авторське ми".

3. До морфологічних особливостей відносяться: вживання поєднань з іменниками в знахідному відмінку, безприйменникові конструкції, переважання відносних прикметників над якісними, широке використання дієслів у формі теперішнього часу недоконаного виду, а також переважання іменних конструкцій над дієслівними.

4. Синтаксичні особливості: розгорнута система сполучних елементів (спілок, союзних слів), синтаксична повнота оформлення висловлювання, часте вживання клішірованих структур, наявність аналітичних конструкцій, переважно іменний характер морфологічних компонентів речення і т. д.

Також вдалося визначити специфіку видів перекладу науково-технічних текстів, де головною складністю є необхідність поєднання знання іноземної мови зі знанням науково-технічної сфери. Виділяють такі види науково-технічного перекладу: повний письмовий переклад, реферативний, анотаційний переклад, переклад типу "експрес-інформація", консультативний переклад.

Перекладач виступає посередником при відтворенні тексту цільовою мовою. Основною вимогою до перекладача наукового тексту є збереження мети, змісту і типологічних характеристик тексту цільовою мовою.

Аналіз перекладів науково-технічних текстів з англійської мови на українську підтверджує, що граматичні трансформації розподіляються на такі види граматичних заміन, як

1) заміна форми слова (маються на увазі заміни граматичних форм, які виражають число, відмінок у іменників, час у дієслів і ін.);

2) заміна частини мови (досить поширена трансформація, наприклад, іменник може замінюватися в перекладі на займенник або дієслово, а прикметник - на іменник і ін.);

3) заміна члена речення (найтипівіший приклад такої синтаксичної перебудови - заміна англійської пасивної конструкції українською активною);

4) заміна речення (просте речення перекладається складним та навпаки);

5) перестановки компонентів словосполучення або членів речення;

6) членування або об'єднання речень.

Проведений вище аналіз науково-технічних текстів свідчить про те, що компресія в сучасній англійській мові є високопродуктивним засобом мовної економії і проявляється на всіх рівнях мовної системи. При перекладі компресованих структур на українську мову часто доводиться звертатися до декомпресії, тобто до розгортання, заміни простих синтаксичних конструкцій складними і введенню інших частин мови або синтаксичних конструкцій.

Трансформації, використані при перекладі інфінітива такі: еквівалент (найчастіше використовувана трансформація), заміна форми слова, заміна

частини мови і вилучення. Інфінітив в науково-технічних текстах зустрічається дуже часто, тому важливо правильно підібрати спосіб його перекладу, щоб не тільки зберегти сенс, але і не перевантажити речення додатковими лексичними одиницями.

Англомовні інфінітивні комплекси перекладаються на українську мову за допомогою декомпресії, тобо простому реченню в англійській мові відповідає складнопірядне речення в українській мові.

ВИСНОВКИ

Таким чином, виходячи з наведених визначень, робимо висновок, що перекладацька трансформація – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевиразу сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацької еквівалентності. Це навмисні відступи від структурного та семантичного паралелізму між текстом оригіналу (ТО) і текстом перекладу (ТП) на користь їх рівноцінності. Трансформація — основа більшості прийомів перекладу. Полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

Граматичні заміни - це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця (будь-якого рівня) в оригіналі перетворюється на одиницю ПМ з іншим граматичним значенням. Ця трансформація має на увазі відмову від використання форм ПМ, аналогічних вихідним, відбувається заміна таких форм на інші, що відрізняються за граматичним значенням.

Виділяють наступні типи перекладацьких граматичних трансформацій: дослівний переклад (або синтаксичне уподібнення); заміни форм слова, частин мови або членів речення; перестановки (зміна порядку розташування компонентів складного речення, а також зміна місця слів і словосполучень), опущення і додавання; перебудови речень (об'єднання або членування) і заміни речень (напр., простих складніми та навпаки).

Причини, що викликають граматичні трансформації це:

- розбіжності в системах мови оригіналу і мови перекладу, т. ч. відсутність певної категорії, розбіжності категорій за обсягом значень;
- розбіжності норм мови оригіналу та мови перекладу;
- розбіжності узусу, що діє в середовищі мови оригіналу ш мови перекладу.

Компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і є високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі таких структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, замін

і введення інших частин мови. Компресія - це особливий вид перетворень, який ґрунтується на іманентних властивостях мовної системи і сприяє приведенню розгорнутих синтаксичних конструкцій до менш складного виду, здатних, проте, передавати той же обсяг інформації, що і повні розгорнуті побудови. Компресія - будь-яке скорочення кількості елементів речення або вилучення елементів речення при перекладі.

Декомпресія - це збільшення з різних об'єктивних причин обсягу речення цільової мови у порівнянні з обсягом речення мовою оригіналу. Декомпресія вживається при перекладі стислих англомовних синтаксичних конструкцій, які потребують розгортання при перекладі на українську мову

Причинами компресії/декомпресії є особливості граматичної і лексичної будови мов, а також відмінності норм і традицій мовлення різними мовами.

Особливості наукового стилю: ясність (зрозумілість) предметність тлумачень, логічна послідовність і довідність викладу, узагальненість понять і явищ, об'єктивний аналіз, точність і лаконічність висловлювань, аргументація й переконливість тверджень, однозначне пояснення причинно-наслідкових відношень, докладні висновки.

Основною вимогою до перекладача наукового тексту є збереження мети, змісту і типологічних характеристик тексту цільовою мовою.

Проведений вище аналіз свідчить про те, що компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і є високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі компресованих структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, заміни і введенню інших частин мови або членів речення.

Трансформації, використані при перекладі інфінітива такі: еквівалент - заміна українським інфінітивом (найчастіше використовується трансформація), заміна форми слова, заміна частини мови і опущення. Інфінітив в інструктивних текстах зустрічається дуже часто, тому важливо правильно підібрати спосіб його перекладу, щоб не тільки зберегти сенс, але і не перевантажити речення

додатковими лексичними одиницями. Головне завдання перекладача визначити роль і важливість інфінітива в реченні і вже відштовхуючись від цього вибирати найбільш підходящу трансформацію.

Англомовні інфінітивні комплекси перекладаються на українську мову за допомогою декомпресії, тобто простому реченню в англійській мові відповідає складнопідрядне речення в українській мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: учебное пособие / И. В. Арнольд. - Л.: Просвещение, 1981. - 295 с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). / Л. С. Бархударов. - М.: «Междунар. отношения», 1975. - 240 С.
3. Бархударов Л.С. Структура простого предложения современного английского языка: учебник / Л.С. Бархударов. - М.: Высшая школа, 1966. - 200 с.
4. Бархударов Л.С. Язык и перевод. / Л.С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. - С. 195-196.
5. Баталова И. К. Ключевые проблемы сложного синтаксического целого в английском языке: учебное пособие / И. К. Баталова. - Свердловск: Изд-во Свердл. пед. ин-та, 1987. - 64 с.
6. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики: учебник / М.Я. Блох. - М.: Высшая школа, 2002. - 240 с.
7. Бурлакова В.В. Синтаксические структуры современного английского языка: учебное пособие / В.В. Бурлакова. - М.: Просвещение, 1984. - 112 с.
8. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразованиях в русской технической терминологии / Г.О. Винокур. М.: Наука, 1960. – 412 с.
9. Вишнякова И. А. Место аббревиации в словообразовательной системе современного английского языка / Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки. 2014. - № 6 (177). – С. 62-66.
10. Власова Ю. Н. Компрессия на уровне сложного предложения // Тезисы седьмой межвузовской конференции. Пятигорск, 1970.
11. Выдрин А.П. Secondary predication and adverbial modification. The typology of depictive / Ed. N.P. Himmelmann, E. Schultze-Berndt /

- А. П. Выдрин, Ю.А. Ландер // Вопросы языкознания. 2007. №1. С. 140-142.
12. Гальперин И. Р., Черкасская Е. Б. Лексикология английского языка. М., 1956. – 275с.
13. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка: учебник / И. Р. Гальперин. М.: Изд. лит. на иностр. яз., 1958. - 460 с.
14. Грамматические особенности научно-технического текста / Макаев Х. Ф., Макаева Л. Х., Тукаев В. Р., Фазлыев Ф. Ф. Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. № 10. Часть 2. 2015. Стр. 187-189.
15. Гредина И.В. Перевод в научно-технической деятельности: учебное пособие / И.В. Гредина. Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2010. – 121 с.
16. Долинина И.Б. Системный анализ предложения: учебник / И. Б. Долинина. М.: Высшая школа, 1977. - 176 с.
17. Дюндик Б.П. Компрессия придаточных предложений в современном английском языке. /Автореферат дисс. канд. филол. наук. М., 1971.
18. Иванова И. П. Теоретическая грамматика современного английского языка: учебник / И. П. Иванова, В.В. Бурлакова. - М.: Высшая школа, 1981. - 285 с.
19. Илюшкина М. Ю. Теория перевода: основные понятия и проблемы: учебное пособие / М. Ю. Илюшкина; [науч. ред. М. О. Гузикова]; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. федер. ун-т. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. — 84 С.
20. Иофик Л.Л. Структурный синтаксис английского языка: учебник / Л.Л. Иофик. Л.: Просвещение, 1972. - 176 с.
21. Казакова Ольга Анатольевна. Жанры речи в аспекте перевода (на материале научных текстов) / О. А. Казакова, Е. А. Головачева, Т. Б. Фрик // Вестник Новосибирского государственного педагогического

- университета / Новосибирский государственный педагогический университет (НГПУ). 2017. № 2. С. 161-176.
- 22.Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. Стилистика русского языка, Москва, 2008. – 295 с.
- 23.Койкова Т. И. Научно-технический текст и его лексические особенности (на базе текстов по информационным технологиям, английский язык). Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2015. № 10 (52): в 2-х ч. Ч. II. С. 106-109.
- 24.Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. - М.: Высш. шк., 1990. - 253 с
- 25.Коняева Л. А. О некоторых трудностях научно-технического перевода [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-trudnostyah-nauchno-tehnicheskogo-perevoda>
- 26.Кузёмкина Г. М. Основы научных исследований: пособие для студентов технических специальностей / Г. М. Кузёмкина. – Гомель: УО «БелГУТ», 2005. – 82 С.
- 27.Малинович Ю. М. Некоторые случаи синтаксической редукции на уровне предложения. //Тезисы докладов. - М.,1968.
- 28.Мещанинов И. И. Члены предложения и части речи. – М.: Изд АН СССР. - Л.,1945.
- 29.Новикова И. А. Практикум к курсу английского языка: учебник / И. А. Новикова; под ред. В.Д. Аракина. - М.: ВЛАДОС, 2003. - 200 с.
- 30.Новикова Я. С. Сложности научно-технического перевода / Идеи. Поиски. Решения: сборник статей VII Междунар. науч. практ. конф., Минск, 25 ноября 2014 г./Редкол.: Н.Н. Нижнева (отв. редактор) [и др.]. Мн.: БГУ, 2015. С.126-129
- 31.Ордынская С.Н. Языковая компрессия: ее онтология, сущность и функции / С.Н. Ордынская // III Международные Бодуэновские

- чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания: труды и материалы в 2-х т; / под ред. К.Р. Галиуллина, Г.А. Николаева. Казань: Казан, 2006. - С. 12-13.
32. Паршина Т. В. О теории технического перевода / Актуальные вопросы филологических наук: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2016 г.). — Казань: Бук, 2016. — С. 66-72.
33. Пожидаева Е. В. Реферативный перевод как форма перевода текстов газетно-публицистического стиля. - Тамбов: Грамота, 2009. № 2 (21): в 3-х ч. Ч. III. С. 138-139
34. Почепцов Г.Г. Конструктивный анализ структуры предложения. / Автореферат докт. дисс. - Л., 1968.
35. Реунова О.И. Эллиптические предложения в современном английском языке / Автореф. дисс. канд. филол. наук. Ростов на/Д, 1967.
36. Родина И. О. Вся грамматика английского языка: учебник / И. О. Родина. М.: АСТ, 2002. - 507 с.
37. Серебренников Б. А. К проблеме сущности языка // Общее языкознание. Формы существования. Функции. История языка. М.: Наука, 1970. - С.52.
38. Середина К. Г. О компрессии синтаксической структуры в разговорном английском языке / Тезисы докладов. Горький, 1966.
39. Смирнова Т. П. Лексические особенности английских текстов в области информационных технологий. Современные научные исследования и инновации. 2016. № 2 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2016/02/64317>
40. Сорокина Н. И. Английский язык для профессионального общения Технический перевод. – Екатеринбург: УрГУПС, 2010. – 48 с.

41. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики. - М., Высшая шк., 1968. - С.93.
42. Трахтеров А.Л. Стилистические варианты произношения // Иностранные языки в школе. 1957. № 2. –С. 30.
43. Усачев В. А. Актуальные проблемы перевода научно-технических текстов в английском языке – Донецк: ВІСНИК ДонНУЕТ. № 2 (58). 2013. С. 177-188.
44. Хлыбова М. А. Особенности русско-английского перевода научно-технической статьи / Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота. 2017. № 11(77): в 3-х ч. Ч. 2. С. 169-171.
45. Чахоян Л.П. Синтаксис диалогической речи современного английского языка: учебник / Л.П. Чахоян. - М.: Высшая школа, 1979. - 168 с.
46. Ясницкая Е. С. Особенности перевода английской научно-технической литературы / Актуальные вопросы филологических наук: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Казань, октябрь 2016 г.). Казань: Бук, 2016. С. 77-81.
47. Яшина Н. К. Учебное пособие по переводу научно-технической литературы с английского языка на русский / Н. К. Яшина. - Владим. гос. ун-т им. А. Г. и Н. Г. Столетовых. 2-е изд., испр. и доп. Владимир: Изд-во ВлГУ, 2015. – 112 с.
48. Blokh M.Y. A Course in Theoretical English Grammar / M.Y. Blokh. Moscow: Vysshaya Shkola, 1983. - 383 p.
49. Buzarov V.V. Essentials of Conversational English Syntax / V.V. Buzarov. Moscow: Prosveschenye, 1986. - 126 p.
50. Galsworthy J. The Forsyte Saga / J. Galsworthy. Moscow: Progress Publishers, 1974. - 303 p.
51. Graham G. The Quiet American / G. Graham. Moscow: Manager, 2004. - 175 p.

52. Ilyish B.A. *The Structure of Modern English* / B.A. Ilyish. Leningrad: Prosveschenye, 1971. - 366 p.
53. Iofik L.L. *Readings in the Theory of English Grammar* / L.L. Iofik. - Leningrad: Prosveschenye, 1981. - 223 p.
54. Irtenyeva N.F. *The Structure of the English Sentence* / N.F. Irtenyeva, M.Y. Blokh. Moscow: Vysshaya Shkola, 1969. - 160 p.
55. Khaimovich B.S. *A Course in English Grammar* / B.S. Khaimovich. Moscow: Vysshaya Shkola, 1967. - 298 p.
56. Kobrina N.A. *An English Grammar. Syntax* / N.A. Kobrina, E.A. Korneeva. Moscow: Vysshaya Shkola, 1986. - 330 p.
57. Kobrina N.A. *An Outline of Modern English Syntax* / N.A. Kobrina, E.A. Korneeva. Moscow: Vysshaya Shkola, 1965. - 210 p.
58. Koshevaya I.G. *The Theory of English Grammar* / I.G. Koshevaya. Moscow: Prosveschenye, 1982. - 336 p.
59. Kukharenko V.A. *A Book of Practice in Stylistics* / V.A. Kukharenko. Moscow: Vysshaya Shkola, 1986. - 144 p.
60. Lawrence D.H. *Lady Chatterley's Lover* / D.H. Lawrence. St. Petersburg: Antologiya, KARO, 2005. - 448 p.
61. Maugham W.S. *The Razor's Edge* / W.S. Maugham. - Moscow: Manager, 2005. - 320 p.
62. Quirk R. *University Grammar of English* / R. Quirk. Moscow: Vysshaya Shkola, 1978. - 484 p.
63. Shaw G.B. *Pygmalion* / G.B. Shaw. Moscow: For. lang. publ. house, 1972. - 152 p.
64. *Short Story Selections.* / E.B. Гвоздикова. Moscow: Iris-Press, 2000. - 352 p.
65. Vachek J. *Some thoughts on the so called complex condensation in Modern English.* SPFFBU, A 3, Rocnik 4. - Brno, 1955.

- 66.Аксенов А. П. К вопросу о субъекте инфинитива в современном английском языке // Ученые записки 1 МГПИИЯ им. М. Тореза. Т.52. М., 1969.
- 67.Александрова А. А. Особенности научно-технического языка [Электронный ресурс]. Режим доступа: sjes.esrae.ru/pdf/2014/3/20.doc
- 68.Аракин И.А. Практический курс английского языка: учебник / Г. Б. Антрушина; под ред. И.А. Аракина. М.: ВЛАДОС, 2000. – 232 с.
- 69.Арнольд И. В. Основы научных исследований в лингвистике: учебное пособие / И. В. Арнольд. М.: Высшая школа, 1991. - 140 с.
- 70.Переводческие трансформации. Портал переводчиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://translations.web-3.ru/intro/equivalents/>
- 71.Перевод в сфере IT [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.translation-s.ru/article/it_perevod.html
- 72.Паршин А. Теория и практика перевода [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://profilib.net/chtenie/78781/andrey-parshin-teoriya-i-praktika-perevoda-20.php>
- 73.Морфологические особенности научно-технического стиля [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://studbooks.net/2133428/literatura/morfologicheskie_osobennosti_nauchno_tehnicheskogo_stilya.

SUMMURY

Diploma paper: 63 pages, 73 sources.

The object of study of the thesis is translation transformations as a means of achieving the adequacy of translation from English into Ukrainian.

The objective of the research is to analyze grammatical transformations employed in translation of scientific and technical texts. The following tasks need to be solved:

- to define the concept of translational transformation;
- to consider factors that cause grammatical transformations;
- to identify and analyze grammatical transformations employed to render scientific and technical texts from English into Ukrainian.

The research method is presented by the procedure of comparative analysis of sentences in English with identical in content translation equivalents in Ukrainian.

The theoretical significance of the work is seen in the further general expansion of the study of the translation adequacy from English into Ukrainian at morphological and syntactic levels.

Practical value of work. Research materials can be used in the development of textbooks and methodological manuals on translation theory, general linguistics, text interpretation and abstracting, as well as implemented in lecture courses in these disciplines.

Key words: transformation, grammatical transformations, scientific and technical texts.

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: 63 сторінок, 73 джерела.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є перекладацькі трансформації як засіб досягнення адекватності перекладу з англійської мови на українську.

Метою дослідження є аналіз граматичних трансформацій при перекладі науково-технічних текстів. Необхідно вирішити наступні завдання:

- дати визначення поняття перекладацької трансформації;
- розглянути фактори, що викликають граматичні трансформації;
- виявити та проаналізувати граматичні трансформації, які використовуються для переведення науково-технічних текстів з англійської мови на українську.

Метод дослідження представлено процедурою порівняльного аналізу речень в англійській мові з ідентичними за змістом перекладними еквівалентами в українській мові.

Теоретичне значення роботи вбачається у подальшому загальному розширенні дослідження адекватності перекладу з англійської мови на українську на морфологічному та синтаксичному рівнях.

Практична цінність роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані при розробці підручників і методичних посібників з теорії перекладу, загального мовознавства, інтерпретації та реферування текстів, а також реалізовані в лекційних курсах з цих дисциплін.

Ключові слова: трансформація, граматичні трансформації, науково-технічний текст.

плану вираження при передачі певного змісту, що однією з причин того, що одна і та ж інформація може отримувати і отримувє різні шляхи свого вираження. [4] Пор. такі приклади:
When water boils it changes into steam; When boiling water changes into steam; Boiling water changes into steam.
Впливом принципу економії можна, очевидно, пояснити широке вживання віддіслівних форм в сучасній англійській мові: інфінітива, герундія, дєприметника, а також номіналізацією різного роду, еліпсу, редукції та інших явищ. У сучасній лінгвістичній літературі прагнення до економного вислову певного змісту визначається терміном компресія, запозиченого, мабуть, з теорії зв'язку. Однак в це поняття різні дослідники вкладють різний зміст: здатність однієї морфеми «поєднувати» всередині слова кілька категоріальних значень, [3] використання стислих синтаксичних конструкцій, [5] простота синтаксичних зв'язків, [6] супутнє явище синтаксичного розширення, [7] процес породження економних синтаксичних конструкцій, [8]
Принцип економії діє як в мовній системі, так і в мовній діяльності. Тому слід, очевидно, розмежовувати економію в мові і економію в мовленні, тому що шляхи її реалізації різні. У мовній діяльності вона здійснюється через еліпсис, пор.: "He was dead" "Dead?" "Yes, Died in his sleep, коли частина висловлювання опускається як надлишкова; заміну, коли частина речення перетворюється в словосполучення, пор.: Коли заходить сонце при заході сонця, When I was a boy when a boy, або словосполучення в слово: a spinal injection a spinal, a carpet made in Shiraz a Shiraz, синтаксичну редукцію [10]. Особливість еліпсу, заміни, редукції полягає в тому, що ці явища не носять закономірного характеру, вони обумовлені контекстом або певними екстралінгвістичними ситуаціями. Репрезентуємо розгорнуті синтаксичні побудови, де скорочені конструкції залишаються не тільки соціально зрозумілими, але в деяких випадках і загальнозрозумілими завдяки тому, що мовний ланцюг як носій інформації здатен передавати і передає необхідну однозначну інформацію в межах певної сфери спілкування. Для еліпсу це, як правило, розмовна мова, де дані речення функціонують в межах мовної єдності. Перебуваючи в нерозривному семантичному зв'язку з іншими компонентами мовної єдності, вони вживаються, головним чином, для вираження часу, місця, характеру протікання дії, нових даних про особу чи предмет [11]. Для синтаксичної редукції це спеціалізовані функціональні стилі, зокрема, мова газетних заголовків і мова телеграм, де редукції піддаються одиниці, що не несуть суттєвої інформації в плані комунікації, пор.: Essential should see you quarry seventeen eleven four.
Кожна мова має типові для неї системи норми сполучуваності. Мовотворча оригінальність носіїв англійської мови породжує безліч поєднань, економних в плані вираження, ємних за змістом і образних стилістично. У той же час вони зрозумілі для англійського читача, незважаючи на їх стислість, так як побудовані відповідно до прийнятих синтаксичних і семантичних моделей сполучуваності. Компресія це особливий вид перетворень, який ґрунтується на іманентних властивостях мовної системи і сприяє приведенню розгорнутих синтаксичних конструкцій до менш складного виду, здатних, проте, передавати і передавати той же обсяг інформації, що і повні розгорнуті побудови. Однак їх переклад представляє певні труднощі для українськомовного читача. Так, інфінітивний, дєприметничковий, герундіальний комплекси це форми компресії в сучасній англійській мові, що вимагають декомпресії при їх перекладі на українську мову.
Декомпресія потрібна при перекладі стислих визначень. Смысловий зміст таких визначень буває дуже великим. Компресія в сучасній англійській мові проявляється на всіх рівнях мовної системи і високопродуктивним засобом мовної економії. При перекладі таких структур на українську мову часто доводиться звертатися до розгортання, заміни і введення інших частин мови (наприклад, при перекладі англійської віддіслівного іменника імені діяча заміна Rого на особисту форму дієслова в українській мові найбільш ефективний шлях декомпресії, пор.: I'm an early bedder (Murdoch) Я рано лягаю спати; I'm quite a heavy smoker, for one thing (Salinger)-Я палю, як потар, перше He was a pretty heavy drinker (Salinger) Він пив, як кинь.
У цьому сенсі термін "компресія" близький до терміну "комплексна конденсація", запропонованого одним із засновників Празької функціональної школи В. Матезіусом. Порівнюючи функціонування чеської та англійської мов, вчений звернув увагу на той факт, що там, де в чеській вживається складне речення з будь-яким підрядним, в англійській той же зміст передається іменною фразою, причетним оборотом, інфінітивом або герундієм. Як пізніше зазначав І. Вахек, під комплексною конденсацією В. Матезіус розумів "введення в речення іменного елемента або фрази, що дозволяє обходитися без додаткового речення, використання якого в іншому випадку було б обов'язковим" [12].

Унікальність тексту: **94.6%**

[показати всі співпадення](#)

Адрес страницы	Скільки совпало	Совпадения
https://pandia.ru/text/80/457/33959.php	5.4%	показати